

# I. РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА

| №   | Назва поля                                       | Вміст поля  |
|-----|--|---|
| 1.  | Назва роботи                                     | Магістерська робота   |
| 2.  | УДК  | 330.131.5:631.11  |
| 3.  | Автор (ПІБ)                                      | Попченко Надія Андріївна  |
| 4.  | Дата ( рік, місяць, день)                        | 2022.11.05  |
| 5.  | Факультет (ННІ)                                  | Економічний   |
| 6.  | Кафедра (шифр, назва)                            | 11.11 – Кафедра економіки   |
| 7.  | Спеціальність                                    | 072 – «Економіка»   |
| 8.  | Спеціалізація                                    | Економіка підприємства  |
| 9.  | Програма підготовки                              | освітньо-професійна   |
| 10. | Форма навчання                                   | Денна   |
| 11. | Магістерська програма                            | -   |
| 12. | Тема магістерської роботи                        | Ефективність виробництва хлібобулочних виробів і обґрунтування напрямів її підвищення   |
| 13. | Керівник (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання )  | Мірзоєва Тетяна Володимирівна, д.е.н., доцент   |
| 14. | Консультант                                      | -   |
| 15. | Ключові слова (до 10 слів)                       | економічна ефективність, підвищення ефективності, хлібопекарська галузь, хліб, рентабельність, конкурентоспроможність   |
| 16. | Анотація (до 300 символів) (пишеться керівником) | У магістерській роботі розкрито теоретико-методичні засади поняття «економічна ефективність», виконано аналіз фінансово-економічних показників діяльності ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» та економічної ефективності виробництва, обґрунтовано заходв підвищення економічної ефективності підприємства |

Магістр

Попченко Н.А.

Науковий керівник:  
д.е.н., доцент

Мірзоєва Т.В.

# НУБІП України

НУБІП України

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА**

**ПОПЧЕНКО НАДІЇ АНДРІЇВНИ**

**2022**

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
Економічний факультет

НУБІП України

УДК 330.131.5:631.11

НУБІП України

ПОГОДЖЕНО  
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО  
ЗАХИСТУ  
Завідувач кафедри економіки

НУБІП України

Діброва А. Д.  
(підпис)  
«    » 2022 р.

Байдала В.В.  
(підпис)  
«    » 2022 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА  
на тему  
Ефективність виробництва хлібобулочних виробів та обґрунтування  
напрямів її підвищення  
Спеціальність 072 – «Економіка»  
(код і назва)

Спеціалізація Економіка підприємства  
(назва)

НУБІП України

Програма підготовки

освітньо-професійна  
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

НУБІП України

Керівник магістерської  
роботи  
д.е.н, доцент  
(науковий ступінь та вчене звання)  
Виконав

\_\_\_\_\_  
(підпис)

Мірзосєва Т.В.  
(ПІБ)

Попченко Н.А.  
(ПІБ студента)

НУБІП України

Київ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки

д.е.н., професор Байдала В.В.

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

2021 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Попченко Надії Андріївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність

051 – «Економіка»

(код і назва)

Спеціалізація Економіка підприємства

(назва)

Програма підготовки

освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської роботи Економічна ефективність виробництва хлібобулочних виробів і обґрунтування напрямів її підвищення

Затверджена наказом ректора НУБіП України від \_\_\_\_\_

Термін подання завершеної роботи на кафедру \_\_\_\_\_

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської роботи: монографії вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань ефективності, нормативні матеріали, публікації періодичних видань, статистична звітність підприємства, статистична інформація з різних джерел.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності діяльності підприємства
2. Аналіз економічної ефективності виробництва хлібобулочних виробів (на прикладі ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат»)
3. Обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності виробництва хлібобулочних виробів

Перелік графічного матеріалу (за потреби) таблиці, рисунки

Дата видачі завдання « \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2021 р.

Керівник магістерської роботи

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Мірзосєва Т.В.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Попченко Н.А.

(прізвище та ініціали студента)

## ЗМІСТ

|   |    |
|---|----|
| РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності діяльності підприємства.....                                  | 6  |
| 1.1. Сутність ефективності виробництва у контексті розвитку хлібопекарської галузі.....                                     | 6  |
| 1.2. Методологія дослідження економічної ефективності виробництва.....  | 13 |
| 1.3. Роль виробництва хлібобулочних виробів у сучасному суспільстві.....  | 19 |
| РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ШОСТКИНСЬКИЙ ХЛІБОКОМБІНАТ») | 26 |
| 2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....  | 26 |
| 2.2. Аналіз виробничої діяльності підприємства.....   | 38 |
| 2.3. Економічна ефективність виробництва хлібобулочних виробів.....   | 45 |
| РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ.....                 | 53 |
| 3.1. Загальні напрямки та конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності виробництва.....                              | 53 |
| 3.2. Планування та прогнозування показників ефективності діяльності підприємства.....                                       | 65 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....   | 71 |

НУБІП України

НУБІП України

## РОЗДІЛ I. Теоретико-методичні засади економічної ефективності діяльності підприємства

### 1.1. Сутність ефективності виробництва у контексті розвитку хлібопекарської галузі

Основним критерієм для дослідження економічного розвитку різноманітних підприємств, у тому числі й хлібопекарської галузі, є ефективність виробництва – основна узагальнююча характеристика результативності.

Перш за все, необхідно розмежовувати такі поняття, як «ефект» та «ефективність». Ефектом вважають наслідок чи результат різних заходів, що впроваджуються на підприємстві. До прикладу, ефект від застосування добрив можна побачити у вигляді збільшення врожаю, від збільшення вітамінів у раціоні корови – у збільшенні надоїв молока тощо. Проте, отриманий ефект не може дати уявлення щодо прибутковості застосування добрив або вітамінів. Рівень окупності стає відомим лише в результаті порівняння отриманого результату з витратами, що були понесені при купівлі, транспортуванні тощо добрив та вітамінів. Про доцільність заходів недостатньо судити тільки за одним ефектом. Найповнішу та найточнішу інформацію може дати тільки показник економічної ефективності.

У зв'язку з прагненням будь-якого товаровиробника максимально зменшити ресурси для виробництва продукції виникає проблема ефективності. Ця проблема стає пріоритетною, так як підприємницька діяльність в умовах ринкової економіки функціонує на свій страх і ризик. Ступінь досягнення основних цілей підприємництва, притаманних розширеному відтворенню, фактично, виражається ефективністю виробництва.

В економічній енциклопедії подано наступне визначення категорії ефективності. «Ефективність – здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до

витрат, що забезпечили цей результат» [10]. Крім того, це досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці. Це – конкретна форма вияву закону економії часу, їх зв'язок здійснюється через зростання продуктивності праці, її підвищення означає зростання ефективності сукупної праці, збільшення ефективності всього виробництва, зумовленої насамперед прогресом продуктивних сил [3].

Ефективність виробництва – багатогранна та складна категорія, що узагальнює в собі віддачу, цілеспрямовану і раціональну діяльність, результат виробництва продукції чи послуг. Особливість базується не лише на прирості обсягу виробництва, а й на ціні та витратах ресурсів, завдяки яким досягається це зростання. Показники ефективності виробництва свідчать не тільки про зростання обсягу виробництва, а й про ціну та витрати ресурсів, завдяки яким воно досягається. Тобто, важливим моментом є також якість цього економічного зростання.

В умовах сучасності, термін «ефективність виробництва» є ключовою характеристикою тієї чи іншої господарської діяльності, адже має різномірний та багатоаспектний характер, а також дає оцінку кінцевому результату використання оборотних фондів і основних засобів, фінансових і трудових ресурсів, нематеріальних активів протягом певного періоду часу.

Ефективність виробництва має широкую класифікацію, яка базується на принципах відокремлення за різними ключовими ознаками (рис. 1).

НУБІП України

НУБІП України



Рис. 1.1. Класифікація ефективності виробництва за різними ознаками [3]

Розгляд сутності поняття «ефективність виробництва» у розрізі харчової промисловості має низку особливостей та питань, які потребують особливої уваги. Харчова галузь завжди була і буде провідним та стратегічно важливим напрямком розвитку будь-якої економіки. Її метою є виробництво продуктів харчування належної якості та забезпечення їх стабільного постачання населенню. Крім того, харчова промисловість є вагомим ланкою у складному процесі формування експортного потенціалу країни та її продовольчої безпеки.

Хлібопекарська галузь є однією з провідних галузей харчової промисловості, так як саме хліб займає першочергове значення у споживчому кошику людини. Хлібобулочні вироби – надважливий продукт харчування для більшості населення багатьох країн, а для найбідніших верств населення – взагалі основним. Такі вироби необхідні для всіх людей, незалежно від їх соціального статусу чи рівня доходу.

Усі ці аргументи посилюють важливість дослідження ефективності виробництва хлібобулочних виробів.



З однієї сторони, ефективним вважається таке виробництво хлібобулочних виробів, яке може забезпечити баланс у використанні економічного потенціалу, матеріальних і фінансових ресурсів, та, в результаті, отримання максимального прибутку. З іншої сторони, ефективність виробництва хліба може бути досягнута при застосуванні принципу мінімізації – отримання найвищих результатів за умови найменших витрат ресурсів на виробництво продукції.

Загалом, таку ефективність можна поділити на два рівні:

1. Макрорівень: оцінка результату для національної економіки;

2. Мікрорівень: ефективність виробництва хлібобулочних продуктів на конкретному підприємстві [17].

На макрорівні йдеться мова про ефективність виробництва не тільки зі сторони виготовлення певного обсягу хлібобулочних виробів, а й враховуючи їх споживчу вартість та суспільну корисність. Щодо мікрорівня – розглядається результативність виробництва хліба на основі оцінки способу створення продукту

Для ефективності виробництва хлібобулочних виробів, враховуючи особливість таких продуктів, найдоречніше буде використання її класифікації на економічну та соціальну.

Соціальна ефективність виробництва хлібобулочних виробів є важливим поняттям, адже значення хліба у споживчому кошику будь-якої людини важно переоцінити. Суть цього поняття полягає у відповідності господарської діяльності, що займається виготовленням хліба, основним соціальним потребам та інтересами не тільки окремої людини, а й суспільства загалом. Основним показником такої ефективності можна вважати виробництво товарів суспільного споживання у загальному обсязі виробництва за певний період часу [19].

У свою чергу, економічна ефективність виробництва хліба полягає у досягненні найкращих результатів при використанні найменших затрат усіх

ресурсів – фінансових, людських, природних тощо. Показник норми прибутку є основним для визначення економічної ефективності.

Економічну ефективність виробництва хлібебулочних виробів також буде доречно класифікувати для полегшення розуміння сутності питання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.  
**Види економічної ефективності**

| Вид ефективності       | Суть та особливості   |
|------------------------|---|
| Виробничо-технологічна | Ефективність використання таких виробничих ресурсів, як земельні, матеріальні і трудові, у процесі виробництва  |
| Виробничо-економічна   | Ефективність скоупного впливу виробничо-технологічних факторів та економічного механізму  |
| Соціально-економічна   | Є похідною від виробничо-економічної ефективності. Відображає реалізацію економічних інтересів суспільства та характеризує ефективність роботи підприємства |
| Еколого-економічну     | Економічна результативність процесу виробництва продукції, яка включає в себе показники впливу на навколишнє середовище                                     |

Джерело: складено автором за [5]

Найзначущою серед даного поділу є виробничо-економічна ефективність, яка дає оцінку ефективності діяльності продуктивних сил та матеріально-технічної бази, рівень їх використання, та соціально-економічна ефективність, яка є відображенням результативності функціонування та відтворення економіки держави. Для першої основним критерієм є мінімізація витрат ресурсів на виготовлення хліба, тобто скорочення витрат на одиницю продукції або збільшення кількості створених хлібних продуктів при незмінному обсязі витрат; для другої критерієм є рівень задоволення суспільних потреб і, як результат, підвищення добробуту суспільства.

У використанні потенційних можливостей збільшення результатів діяльності полягають суттєві економічні передумови підвищення ефективності

виробництва. Наявність чи відсутність можливостей для продуктивнішого використання ресурсів виробництва залежить від дві ряди факторів (рис. 1.2).

За місцем зосередження

- Внутрішні
- Зовнішні

За видами ресурсів

- Матеріальні
- Трудові
- Фінансові
- Інформаційні

За характером використання

- Екстенсивні
- Інтенсивні

За терміном використання

- Перспективні
- Поточні

За складністю виявлення

- Приховані
- Явні

Рис. 1.2. Класифікація факторів зростання економічної ефективності.

Джерело: складено автором за [5].

Формування ефективно функціонуючої хлібопекарської галузі залежить від багатьох факторів, які в загальному вигляді можна поділити на зовнішні (на які підприємство не може суттєво впливати) та внутрішні (що безпосередньо залежать від самого суб'єкта господарювання) (рис. 1.3). Підприємства, що функціонують у хлібопекарській галузі мають постійно тримати на контролі вплив тих чи інших факторів, що в результаті призведе до підвищення ефективності виробництва.

## Внутрішні

- Організаційно-правова форма підприємства, внутрішня структура
- Рівень техніко-технологічного забезпечення виробництва
- Організація і управління виробництвом, наявність висококваліфікованих спеціалістів
- Асортимент, якість і конкурентноспроможність продукції
- Рівень підвищення продуктивності виробництва
- Раціональне використання фінансових ресурсів: амортизація, прибуток, оборотні засоби

## Зовнішні

- Загальна політична та соціально-економічна ситуація в країні та регіоні
- Ступінь розвиненості державних інститутів, правове забезпечення ринкових відносин
- Рівень розвитку інфраструктури АПК, як з'єднувальної ланки між окремими сферами АПК
- Рівень платоспроможності попиту населення
- Ціни на основні засоби виробництва, сировину, тарифи на енергоресурси, транспортні послуги
- Рівень розвитку та впровадження НТП в галузі машинобудування
- Ступінь розвитку лізингу та лізингових інститутів
- Інвестиційна, фінансово-кредитна, податкова політика в країні

Рис. 1.3. Внутрішні та зовнішні чинники формування ефективності виробництва.

*Джерело: сформовано автором за [17]*

Таким чином, сутність економічної ефективності полягає у використанні наявних ресурсів так, щоб отриманий результат був якомога кращий, і це, в свою чергу, має задовольнити нестатки та потреби людей. В той час, як виробничу ефективність можна характеризувати можливістю виробництва більшої кількості певного товару, або зовсім іншого продукту при наявності тих же самих технологій і факторах виробництва; це виробництво максимально можливої кількості продукції в межах своїх виробничих можливостей.

## 1.2. Методологія дослідження економічної ефективності

### виробництва

Економічна ефективність – це багатогранна категорія, яка характеризується отриманням максимальної вигоди при мінімальних витратах виробництва. На її формування впливає велика кількість чинників, а для

кількісного вираження застосовується ціла система показників, які мають враховувати ефективність використання всіх видів ресурсів.

Такі показники відображають вплив всіх ключових факторів виробництва на економічні процеси, що відбуваються у досліджуваній галузі.

Метою розрахунку показників економічної ефективності є вияв та усунення таких резервів, що вважаються ще не використаними для підвищення результативності виробничого процесу.

У великому економічному словнику термін «економічна ефективність» трактується як «результативність економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, результату до затрат факторів, ресурсів, які зумовили одержання цього результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва із застосуванням ресурсів відповідної вартості» [14].

Розрахунок ефективності виробництва – це визначення критерію економічної ефективності, який має бути єдиним для всіх ланок економіки від підприємства до народного господарства в цілому. Таким чином, загальним критерієм оцінки економічної ефективності виробництва є зростання продуктивності праці.

Ефективність виробництва базується на взаємозалежній системі різних показників, які характеризують доцільність та ефективність використання базових елементів виробництва. Сукупність таких показників має відповідати певним принципам:

1. Відображення рівня виробництва споживчої вартості та росту продуктивності праці показники мають гарантувати можливість зробити

порівняння результатів діяльності за один і той же період чи в динаміці, підтримується принцип співставності;

2. Наявність причинно-наслідкових зв'язків між усіма показниками економічної ефективності.

3. Відслідковування чіткого економічного змісту, всебічна характеристика економічної ефективності окремого підприємства та галузі в цілому; відображення реального вкладу в підвищення ефективності виробництва.

Ефективність виробництва можна виразити за допомогою формули [9]:

$$E = \frac{P}{Z} \rightarrow \max \quad (1.1),$$

де  $E$  – ефективність;  $P$  – досягнутий результат або ефект;  $Z$  – сукупні затрати, що забезпечили досягнення результату.

Варто звернути увагу на те, що ефективність виробництва, у тому числі сільськогосподарського, має вираження у всебічному використанні чинників виробництва – «... ефективність виробництва виражається у всесторонньому використанні всіх чинників виробництва – земельних і трудових ресурсів, матеріально-технічних засобів» [36].

Підсумовуючи вищезазначене, сукупність усіх чинників ефективності виробництва продукції можна поділити на такі групи:

1. Структура та обсяги виробництва
2. Організація і менеджмент виробництва
3. Технологія та технічний рівень виробництва.

Формула визначення ефективності виробництва (1.1) є дуже узагальненою, адже цей показник надає характеристику всіх сукупних витрат, що використовуються для виробництва однієї одиниці продукції. З метою визначення ефективності використання кожного фактору виробництва була створена конкретна система показників (рис. 1.4).



Рис. 1.4. Показники економічної ефективності виробництва

Джерело: сформувано автором за [5].

Розглянемо детально кожен із показників.

1. Продуктивність праці (Пп) – це показник, який з однієї сторони, дає характеристику ефективності використання трудових ресурсів підприємства, а з іншої – показує можливість персоналу підприємства створити певну кількість продукції за визначений проміжок часу [2]. Даний показник можуть характеризувати як кінцеві, так і проміжні показники, як натуральні – так і вартісні.

Завдяки прямим показникам продуктивність праці можна розрахувати як співвідношення виробленої продукції (ВП) до часу, за який була виготовлена ця продукція (t):

$$Пп = \frac{ВП}{t} \quad (1.2)$$

Що до непрямих показників, то їх розраховують виключно на стадіях виробництва, що вважаються проміжними, тоді формула вище трансформується і у чисельнику зазначають не обсяг виконаної продукції, а обсяг виконаних робіт, а у знаменнику – час, що був затрачений на їх виконання [2].

Для розрахунку рівня та динаміки продуктивності праці використовуються натуральні та вартісні показники. Вони відрізняються

галуззю, в якій можуть бути застосовані, та одиницями виміру результату виробництва. Як правило, натуральні показники використовуються в галузях, які характеризуються однорідністю виготовленої продукції, а результат виражається в натуральних одиницях (тони, центнери тощо). Для вартісних показників характерним є вираження ефекту через грошову оцінку валової продукції у зіставних цінах, а показник розраховується для всього господарства.

2. Трудомісткість ( $T$ ) – це обернений до продуктивності праці показник, що виражає кількість затраченого часу на виробництва одиниці продукції [44].

$$T = \frac{t}{\text{ВП}} \quad (1.3)$$

Значний вплив на зменшення даного показника мають фактори збільшення рівня механізації та автоматизації трудомістких процесів виробництва, що в результаті, призводить до відносного звільнення персоналу підприємства.

3. Капіталовіддача ( $K_B$ ) – показник, що демонструє ефективність використання засобів праці підприємства; тобто скільки продукції було вироблено з одиниці основних засобів. Даний показник може бути розрахований як за обсягом валової продукції, так і за валовим і чистим доходом [22]. Це співвідношення обсягу виробленої продукції (ВП), валового (ВД) або чистого (ЧД) доходу до середньорічної вартості основного виробничого капіталу підприємства (ОК):

$$K_B = \frac{\text{ВП}}{\text{ОК}} \quad (1.4),$$

$$K_B = \frac{\text{ВД}}{\text{ОК}} \quad (1.5),$$

$$K_B = \frac{\text{ЧД}}{\text{ОК}} \quad (1.6).$$

4. Капіталомісткості ( $K_M$ ) – це показник обернений до капіталовіддачі [22]. Він визначає яка кількість основного капіталу припадає на 1 грн. валової продукції, чистого або валового доходу:



$$K_M = \frac{OK}{ВП} \quad (1.7),$$

$$K_M = \frac{OK}{ВД} \quad (1.8),$$

$$K_M = \frac{OK}{ЧД} \quad (1.9).$$

5. Матеріаловіддача ( $M_B$ ) – показник, що визначає ефективність використання предметів праці, показує кількість виготовленої продукції з одиниці матеріальних ресурсів, що були використані [28]:

$$M_B = \frac{ВП}{МЗ} \quad (1.10),$$

де МЗ – матеріальні затрати.

6. Матеріаломісткість ( $M_M$ ) – показник, що визначає затрати сировини, матеріалів, палива, електроенергії тощо на виробництво одиниці продукції. Цей показник обернений до матеріаловіддачі [28].

За умови зниження матеріаломісткості продукції з'являється можливість збільшення обсягів виробництва продукції за умови наявності тієї ж кількості ресурсів, або зниження собівартості виготовленої продукції. Матеріаломісткість виражається співвідношенням обсягу матеріальних витрат (без амортизації) до обсягу виробленої продукції:

$$M_M = \frac{МЗ}{ВП} \quad (1.11).$$

7. Еколого-економічна ефективність ( $E$ ) – показник, який відокремлює сучасна економічна наука; характеризує ефективність використання природних ресурсів у виробництві продукції [18]. Визначається за допомогою формули:

$$E = E_0 - (A + B + C) \quad (1.12),$$

де  $E_0$  – загальноекономічний ефект підприємства;  $A$  – вартість природоохоронних заходів;  $B$  – втрати від пошкодження довкілля;  $C$  – вартість природних ресурсів, що використовуються в процесі виробництва.

Виробництво з додатнім показником еколого-економічної ефективності, можна вважати рентабельним.

Отже, вищезазначені показники виражають окремі властивості економічної ефективності та характеризують не всю результативність діяльності підприємства. Для узагальнення економічної ефективності в цілому, використовується інтегральний показник ефективності (E), який описує ефективність в урахування впливу усіх факторів виробництва одночасно [42]:

$$E = \frac{ВП}{P+M+y\Phi} \quad (1.13),$$

де P – витрати робочої сили; M – витрати матеріалів;  $\Phi$  – витрати основного виробничого капіталу; y – коефіцієнт переведення витрат одноразових вкладень в основний капітал.

Інтегральний показник ефективності показує зв'язок між обсягом ресурсів, що були застосовані в процесі виробництва, та кількістю отриманого продукту (результат діяльності підприємства). Про підвищення ефективності може сигналізувати більший об'єм виготовленого продукту, отриманого за певного обсягу витрат. Відповідно, на зниження ефективності може вказувати зменшення обсягу продукту за певного обсягу витрат.

У свою чергу, показник приросту ефективності економічного зростання можна розрахувати за формулою [15]:

$$E_{kn} = \frac{\Delta D_B}{\Delta v + \Delta v + \Delta m} \quad (1.14),$$

де  $\Delta D_B$  – приріст валового доходу;  $\Delta c$  – приріст матеріальних витрат;  $\Delta v$  – приріст на оплату праці;  $\Delta m$  – приріст прибутку.

Таким чином, базовими показниками для дослідження економічної ефективності є: продуктивність праці, трудомісткість, капіталомісткість, капіталовіддача, матеріаловіддача, матеріаломісткість та еколого-економічна ефективність. А для опису загальної характеристики результату діяльності підприємства використовують інтегральний показник ефективності та показник приросту ефективності економічного зростання.

### 1.3. Роль виробництва хлібобулочних виробів у сучасному суспільстві

Харчування є одним із найважливіших чинників, які зумовлюють стан здоров'я будь-якої людини, незалежно від її статусу чи рівня доходів, впливає на рівень здатності організму протистояти шкідливим речовинам, утворюючи імунітет. Для країн усього світу є актуальним питання виробництва продуктів, що мають підвищену харчову цінність та високі споживчі цінності.

Дослідницький відділ Центру аеробіки дійшов висновку, що кожного дня людина має розподіляти калорії у такому співвідношенні: 40% вуглеводів, 30% білків і 30% жирів [25]. Разом із тим Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) оприлюднило Методичні рекомендації щодо здорового харчування, де були зазначені всі основи та особливості правильного раціону людини, а 4 базовими складовими є «адекватність енергетичним витратам, збалансованості за вмістом найважливіших продуктів та нутрієнтів, безпечність їжі та максимально можливе збереження задоволення від її споживання» [31].

Згідно Піраміди здорового харчування, що була запропонована Міністерством сільського господарства США, найбільшу частку серед усіх продуктів харчування займають хліб, каші та макаронні вироби – аж 40% всього раціону (рис. 1.5).



Рис. 1.5. Піраміда здорового харчування, запропонована Міністерством сільського господарства США [23]

Отже, на основі вищезазначеної інформації можна зробити висновок, що хліб та інші хлібобулочні продукти займають передове місце в раціоні не тільки українців, а й багатьох інших народів світу, так як такі продукти призначені для щоденного споживання з метою задоволення фізіологічних потреб людини.

Важливість різних хлібобулочних виробів важко переоцінити, адже до їх складу входять вуглеводи, білки, жири, органічні кислоти та мінеральні речовини. Загалом, хлібні продукти забезпечують необхідність людини у поживних речовинах в таких частках: у вуглеводах на 40-45% (в тому числі, у цукрах на 15% та у харчових волокнах на 50-60%), у білках – на 30-35% (в тому числі у білках рослинного походження – на 80-82%) та у жирах на 8-12% [43].

Варто також звернути увагу на біологічну цінність хліба, адже це є основним джерелом вітамінів групи В, РР, Е. Також там наявні мінеральні речовини такі, як фосфор, магній, кальцій тощо [16]. Перевагою хліба над іншими продуктами є те, що він має швидку засвоєність в організмі людини.

Узагальнюючим поняттям, що поєднує абсолютно усі групи хлібних продуктів (хліб, булочки, здобні, вироби, тощо) є визначення «хлібобулочні вироби» – це такі харчові продукти, при випіканні яких використовується борошно, дріжджі, сіль, вода та інша додаткова сировина (молочні і яєчні продукти, жир, цукор, ізюм, мак, прянощі та ін.) [7].

Уся хлібобулочна продукція поділяється на певні групи (рис. 1.6). Кожна з груп має сотні найменувань і видів, а асортимент виробів постійно змінюється та доповнюється новими розробками для того, щоб кожен споживач знайшов щось для себе.



Виробництво хліба та хлібобулочних виробів – одна з більш стабільних та затребуваних галузей. Від неї не можна відмовитися або чимось її замінити. Це один із соціально-вагомих товарів, до якого держава не може залишатися байдужим, а навпаки, має усіляко його підтримувати. Хлібзаводи та великі пекарні є у будь-якому місті – адже кількість споживачів їх продукції прямопропорційно залежить від численності населення.

Технологічний процес виготовлення такої продукції дуже непростий, має багато важливих аспектів і потребує часу, відповідного устаткування та, найголовніше, досвідченого персоналу, який любить свою справу. Тут важливим буде традиції та репутація виробника. Виготовлення необхідної кількості такого особливого продукту та його транспортування до кінцевого споживача має колосальне значення для суспільства.

Особливість ринку хліба та хлібобулочних виробів полягає у майже стовідсотковому забезпеченні продукцією вітчизняного виробництва. Це пов'язано з тим, що така продукція має одну характерну рису – короткий термін зберігання, а отже вона має бути реалізована якнайшвидше для того,

щоб надати свіжий та якісний продукт споживачу. І як результат, це унеможливило транспортування хлібобулочних виробів на великі відстані.

У сучасному суспільстві попит на хліб досягає високої позначки, хоча й має з роками тенденцію до зменшення. Прозиція нових продуктів та організація їх виробництва, активний маркетинг для просування нової продукції можуть сприяти підвищенню попиту на них. При цьому всі фактори, що сприяють збільшенню або спаду попиту можна певним чином класифікувати (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Фактори, що мають вплив на величину попиту на хліб та хлібобулочні вироби**

| Групи чинників | Передумова попиту                                | Вплив на попит  |
|----------------|--|---|
| 1. Цінові      | Зниження ціни                                    | Майже немає впливу на об'єм споживання                                  |
|                | Збільшення ціни                                  | Майже немає впливу на об'єм споживання                                  |
|                | Вартість хліба, у порівнянні з іншими продуктами | Перевага у ціні спричиняє збільшенню обсягів споживання                 |
| 2. Нецінові:   | Збільшення цін на товари продовольчої категорії  | Сприяє зростанню обсягу попиту  |
|                | соціально-економічні                             | Рівень пропозиції   |
| мотиваційні    | Рівень доходів населення                         | Зниження фактичних доходів населення сприяє збільшенню споживання хліба |
|                | організаційні                                    | Рівень безробіття   |
| демографічні   | Реклама  | Сприяє зростанню обсягу попиту  |
|                | Ділж виробників та продавців хліба               | Зумовлює збільшенню кількості постійних покупців та постійного попиту   |
|                | Доступність придбання                            | Сприяє зростанню обсягу попиту  |
|                | Чисельність населення                            | Зменшення чисельності населення провокує зниження попиту                |
|                | Статеві-віковий склад населення                  | Зумовлює структуру споживання та попит на хліб                          |
|                | Рівень урбанізації                               | В сільській місцевості попит більший, ніж у місті                       |

|                       |   |  |
|-----------------------|---|--|
| медично-біологічні    | Стан здоров'я населення                 | Має вплив на зниження рівня попиту одного виду продукції та на збільшення іншого |
|                       | Формування умов здорового способу життя | Сприяє перегляду структури споживання  |
| національно-історичні | Національний склад населення            | Впливає на структуру споживання  |
|                       | Традиції                                | Впливає на структуру споживання  |
| природнокліматичні    | Пора року                               | В зимовий період попит більший, ніж у літній                                     |
|                       | Кліматичні умови                        | Поприщення кліматичних умов сприяє підвищенню попиту на хліб                     |

Джерело: сформовано автором за [11].

Отже, всі ці фактори, що впливають на обсяг попиту на хліб та хлібобулочні вироби, можна поділити на три групи за ознакою ступеня впливу – ті фактори, що майже не впливають на попит, фактори, що сприяють його збільшенню та фактори, що провокують зниження попиту на продукцію.

Зменшення споживання хліба людиною в умовах сучасності найчастіше буває результатом наступних факторів:

1. Зниження сировинних ресурсів хлібопекарської галузі;
2. «Недоспоживання», що пов'язане з значним зниженням рівня життя населення, яке унеможлиблює купівлю у необхідній кількості товарів повсякденного використання для підтримки життєздатності організму;
3. Перехід частини населення на виробництво хліба в домашніх умовах;
4. Ріст прибутку на душу населення, переорієнтація на купівлю більш дорогих продуктів харчування.

Незважаючи на всі фактори, необхідність суспільства у споживанні та виробництві хліба та хлібобулочних виробів не зникне з часом. Це пов'язано також з нашими культурними особливостями. Без хліба не обійдеться жодний скромний сніданок, ні повсякденний обід, ні святковий український стіл. Хліб та різноманітні хлібобулочні вироби завжди є в нашому раціоні, він не

набридає і не докучає, а навпаки, є чудовим доповненням, майже, до кожної страви.

Крім того, роль виробництва хліба має колосальне значення для сучасного суспільства, адже у 2022 році спостерігається значне зростання цін на різні продукти харчування, а також їх недостатня кількість для населення всього світу. Загроза продовольчої кризи спричинена різного роду причинами: засуха, зміни клімату, повені, неврожай тощо. Також особливо на це вплинула пандемія COVID-19 та російське вторгнення на територію України.

Наразі можна спостерігати темпи збільшення цін на критично низькому рівні: за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації [1], ціни на продукти харчування зросли на 20% станом на лютий 2022 року, а з березня цього ж року ціни збільшились ще на 40% в результаті російського вторгнення в Україну.

Такі зміни особливо впливають на малозабезпечені верстви населення, для яких дуже важливим є придбання продукту соціального значення – хліба. Саме з цією метою хлібні виробники були умовно кажучи поділені на хліб «широкого вжитку» та хліб «за простою рецептурою», або, як кажуть в народі, «соціальний» хліб.

Так званий «соціальний» хліб створюється за більш спрощеною технологією та з меншою кількістю продуктів, але при цьому залишає майже всі свої поживні цінності та вітаміни. Ціна такого хліба значно менша від звичайного. Його виробництво та реалізація має важливу соціальну функцію – надання необхідного продукту тим людям, які не можуть повноцінно себе забезпечити через нестачу коштів. Для сучасного світу, де невпинно ростуть показники голоду, наявність саме такого хліба життєво важливо.

Загалом, хлібопекарська галузь вважається найбільш матеріаломісткою, порівнюючи з іншими галузями агропромислового комплексу. Це провокує збільшення значення заходів, що збільшують раціональне використання всіх видів ресурсів, серед них:

- Розробка асортименту продукції, яка має підвищену харчову цінність



- Використання нетрадиційної сировини та харчових добавок
- Створення нових прогресивних технологій, які мають будуватися на принципі ресурсозбереження.

У результаті всього вищезазначеного, можна зробити висновок, що виробництво хліба та хлібобулочних виробів є одним із найважливіших факторів для повноцінного життя та міцного здоров'я сучасного суспільства, а ефективність виробництва таких продуктів впливає на рівень задоволення потреби людей, якість продукту, швидкість та зручність його отримання.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

## РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ШОСТКИНСЬКИЙ ХЛІБОКОМБІНАТ»)

### 2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Приватне акціонерне товариство «Шосткинський хлібокомбінат» (скорочена назва ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат») є суб'єктом господарювання, що має права самостійної юридичної особи та здійснює виробничу та комерційну діяльність, а метою діяльності є отримання прибутку.

У 1978 році Шосткинський хлібокомбінат було засновано як підприємство з державною формою власності. В тому ж році воно вже почало повноцінно функціонувати та виробляти продукцію, що в результаті призвело до заслуженої популярності у своєму регіоні. 9 серпня 1996 року воно трансформувалося на Відкрите акціонерне підприємство, а у 2011 році – змінило назву на Публічне акціонерне товариство. І вже 12 квітня 2016 року було прийнято рішення щодо зміни типу та назви підприємства на Приватне акціонерне товариство. Підприємство розташоване у Сумській області, м. Шостка за адресою вул. Шевченка, 53.

Майно підприємства складається з початкових внесків засновника, прибутків, які отримуються в результаті діяльності, та інших надходжень. Розмір статутного капіталу складає 470 624,00 грн., який включає в себе основні фонди, оборотні кошти та інші цінності. Їх вартість відображається в самостійному балансі даного підприємства.

Діяльність підприємства дуже різнобічна, поділяється на основну та додаткову (рис. 2/1.)

У ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» у пріоритеті стоїть шанобливе ставлення до здоров'я своїх споживачів, тому продукція створюється без консервантів і барвників, є натуральною і безпечною. На цьому і базується головна політика підприємства забезпечення високої конкурентоспроможності за рахунок поєднання оригінальних рецептур,

натуральних продуктів і, як результат, чудового смаку продукції. Всі вироблені товари відповідають вимогам міжнародного стандарту ДСТУ ІСО 9001-2009. Численні нагороди на різноманітних виставках конкурсах підтверджують це.

#### Основий вид діяльності:

10.71 — Виробництво хліба та хлібобулочних виробів, виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання

#### Додаткові види діяльності:

- 10.61 — Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
- 10.62 — Виробництво крохмалів і крохмальних продуктів
- 10.72 — Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання
- 10.85 — Виробництво готової їжі та страв

Рис. 2.1. Види діяльності ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат».

Основними клієнтами підприємства є магазини, роздрібні мережі та оптові склади, що знаходяться на території Сумської, Чернігівської та Київської областей. Оскільки особливістю виготовленої продукції є нетривале зберігання та неможливість транспортування її на великі відстані, співпрацювати є можливість тільки з тими клієнтами, які територіально знаходяться поруч (сусідні області).

Дочірні підприємства, філії, представництва та інші відокремлені структурні підрозділи на підприємстві відсутні. Фактор сезонності не впливає на роботу і функціонування підприємства.

Важливою є організаційна структура управління підприємством, адже вона охоплює всі важливі ланки управління та зв'язки між ними

ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» має лінійно-функціональну організаційну структуру управління. Це означає, що керівником були створені функціональні підрозділи (рис. 2.2), які допомагають йому приймати різноманітні управлінські рішення, проводити заходи щодо поліпшення

діяльності підприємства та створювати плани на коротко- чи довгостроковий період.

## Функціональні підрозділи

- цех з виробництва хлібобулочних виробів
- цех з виробництва кондитерських виробів
- технологічна лабораторія
- виробнича котельня
- складські приміщення
- відділ маркетингу
- відділ реалізації продукції
- торгівельна мережа
- заводоуправління

Рис. 2.2. Функціональні підрозділи ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат».

Поділ на підрозділи ґрунтується на цілях і стратегії компанії, а кожен з підрозділів виконує свої чітко визначені функції та завдання. Дана організаційна структура була вибрана по причині функціонування підприємства у відносно стабільних зовнішніх умовах, наявності масового типу виробництва зі стабільно незмінним асортиментом виготовленої продукції. Вона має як свої переваги, так і певні недоліки (рис. 2.3).

### Переваги

- забезпечує відносно швидке здійснення управлінських рішень
- персональна відповідальність кожного керівника за результати діяльності
- оперативне прийняття рішень
- професійне вирішення завдань спеціалістами функціональних служб

### Недоліки

- в умовах реорганізації збільшується потік інформації, який спричиняє перевантаження керівників
- складність регулювання відношень лінійних і функціональних керівників
- розпорошення відповідальності
- опір здійсненню організаційних змін

Рис. 2.3. Переваги та недоліки лінійно-функціональної структури управління підприємством.

Джерело: сформовано автором за [24].

В умовах сьогодення, управління персоналом є одним із провідних напрямів у системі управління підприємством, адже це найбільш складне завдання для керівника та головний фактор розвитку підприємства загалом.

Ефективне управління працівниками несе за собою можливість досягнення значних економічних результатів.

Важливим є аналіз використання трудових ресурсів підприємства.

Головною фазою аналізу використання трудових ресурсів підприємства є оцінка забезпеченості підприємства і його виробничих підрозділів трудовими ресурсами та руху робочої сили [11].

Порівняння чисельності працівників за різні звітні періоди (роки) визначає забезпечення підприємства працівниками (рис.2.4).

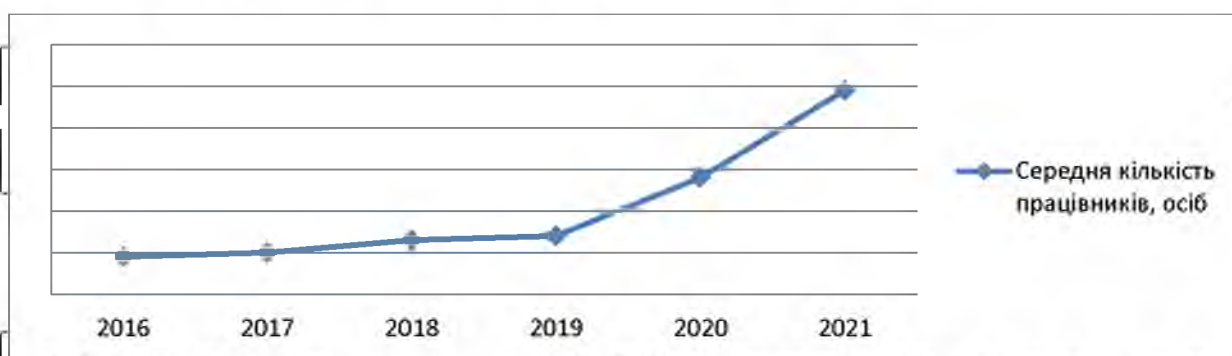


Рис.2.4 Середня кількість працівників в ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» 2016-2021 рр.

*Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства*

Середня кількість працівників на підприємстві має стапу тенденцію до збільшення, і вже у 2021 р. підприємство нараховує в середньому 49 працівників.

Разом з тим, можна також дослідити динаміку зміни фонду оплати праці на підприємстві (рис.2.5). Фонд оплати праці - сума нарахованих працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу: тарифні ставки (посадові оклади), премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час [8].

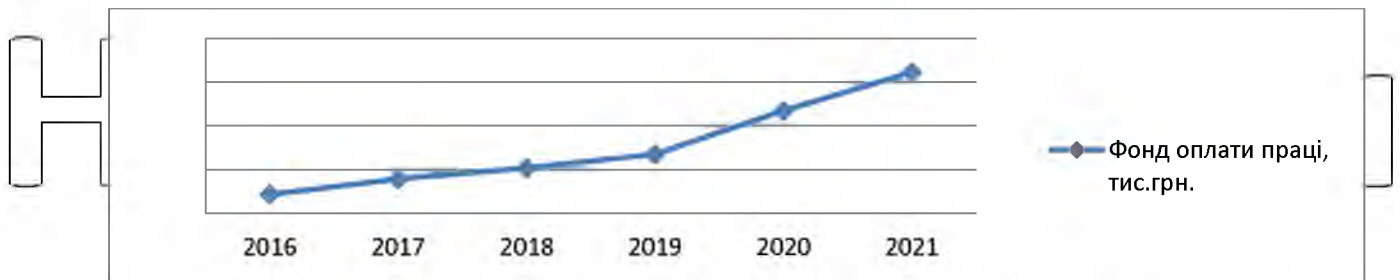


Рис. 2.5. Динаміка зміни фонду оплати праці ПрАТ «Шосткинський хлібскокомбінат» 2016-2021 рр.

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Отже, прямотроперційно збільшенню середньої чисельності працюючих осіб протягом 2016-2021 рр. збільшуються і витрати на сплату праці. У 2021 році він збільшився на 2799 тис. грн., або більше, ніж в 7,5 разів.

Значною мірою результат діяльності підприємства залежить від складу капіталу та його використання. У процесі виробництва капітал підприємства здійснює повний кругообіг – проходить три основні стадії та функціональні форми – такі як грошова, виробнича та товарна.

Активи підприємства – це сукупність економічних ресурсів, майнові цінності, що контролюються підприємством та використовуються у господарській діяльності для зростання економічних результатів у майбутньому. Динаміка змін оборотних і необоротних активів підприємства представлена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1  
Динаміка змін активів ПрАТ «Шосткинський хлібскокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники         | Рік     |         |         | Абсолютний приріст (відхилення), +, - тис. грн. | Відносний приріст (відхилення), % |
|-------------------|---------|---------|---------|---|-----------------------------------|
|                   | 2019    | 2020    | 2021    |   |                                   |
| Основні засоби    | 11342,0 | 12207,5 | 11671,9 | 329,9   | 2,9                               |
| НЕОБОРОТНІ АКТИВИ | 11342,0 | 12207,5 | 11671,9 | 329,9   | 2,9                               |

|   |                |                |                |               |             |
|---|----------------|----------------|----------------|---------------|-------------|
| Запаси  | 4162,0         | 4623,1         | 2976,0         | -1186,0       | -28,5       |
| Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги | 3526,0         | 3310,7         | 8197,6         | 4671,6        | 132,5       |
| Інша поточна дебіторська заборгованість               | 188,0          | 50,3           | 159,7          | -28,3         | -15,1       |
| Гроші та їх еквіваленти                               | 204,0          | 348,8          | 163,9          | -40,1         | -19,7       |
| Інші оборотні активи                                  | 570,0          | 570,0          | 570,0          | 0,0           | 0,0         |
| <b>ОБОРОТНІ АКТИВИ</b>                                | <b>8938,0</b>  | <b>8902,9</b>  | <b>12067,2</b> | <b>3129,2</b> | <b>35,0</b> |
| <b>БАЛАНС</b>   | <b>20280,0</b> | <b>21110,4</b> | <b>23739,1</b> | <b>3459,1</b> | <b>17,1</b> |

*Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності*

*підприємства*

На підприємстві у 2021 році, порівнюючи з 2019 роком, основні засоби збільшились на 2,9% або 329,9 тис. грн. Цей показник зростає і для всіх необоротних активів загалом, так як, наприклад, нематеріальні активи,

довгострокові біологічні активи чи фінансові інвестиції на підприємстві відсутні. Щодо дебіторської заборгованості, то показник також має значне збільшення аж на 132,5% або 4671,6 тис. грн., але разом із тим тенденцію до зменшення мають показники запасів (зменшились на 28,5%, або 1186 тис. грн.), іншої поточної дебіторської заборгованості (зменшились на 15,1%, або 28,3 тис. грн) та грошей і їх еквівалентів (зменшились на 19,7%, або 40,1 тис. грн).

Загалом, оборотні активи підприємства у 2021 році, порівняно з 2019, збільшились на 35%, або 3129,2 тис. грн. Це може свідчити про розширення виробничої діяльності підприємства, збільшення обсягів продаж, але при цьому не потрібно забувати про обачну кредитну політику щодо покупців продукції, адже прострочена заборгованість, на відміну від нормальної, створює значні фінансові складності в майбутньому для підприємства.

Загалом баланс у 2021 році збільшився на 17,1%, або 3459,1 тис. грн., що характеризує позитивну тенденцію в діяльності підприємства (рис. 2.6).



Рис.2.6. Динаміка змін активів ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства.

Варто зазначити, що розмір необоротних активів протягом 2019-2021 рр.

значно не змінився, а от розмір оборотних активів у 2021 році зріс у порівнянні як з 2019, так і з 2020 рр.

Особливе значення в економіці ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» набули склад і структура тих засобів праці, які забезпечували б належний рівень процесу виробництва хліба та інших хлібобулочних виробів. Засоби виробництва, що знаходяться в розпорядженні підприємства і виражені у вартісній формі, складають його виробничий капітал [16]. Його особливістю є те, що він поступово переносить свою вартість на вартість створеного продукту за рахунок амортизаційних відрахувань, а також основний капітал використовується у натуральній формі (вона є незмінною протягом всього виробничого процесу).

З метою наукового обґрунтування проектування відтворення основного капіталу підприємства визначають показник зносу та придатності засобів праці.

Показник зносу показує, яка частина вартість основного капіталу була списана на витрати виробництва у попередніх періодах та характеризує ступінь зношеності основних засобів на підприємстві [30]. В свою чергу,



коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації, тобто не списана на витрати діяльності [30].

Таблиця 2.4

Аналіз технічного стану основних виробничих засобів ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат»

| Показник               | 2019    | 2020    | 2021    | Абсолютний приріст (відхилення), +/- 2021/2019 | Відносний приріст (відхилення), %, 2021/2019 |
|------------------------|---------|---------|---------|--|--|
| Основні засоби         | 11342,0 | 12207,5 | 11671,9 | 329,9  | 2,9  |
| первісна вартість      | 27608,0 | 29063,5 | 29063,5 | 1455,5   | 5,3  |
| знос                   | 16266,0 | 16856,0 | 17391,6 | 1125,6   | 6,9  |
| Коефіцієнт зносу       | 0,59    | 0,58    | 0,60    | 0,01   | 1,57   |
| Коефіцієнт придатності | 0,41    | 0,42    | 0,40    | -0,01  | -2,25  |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства.

Таким чином, аналіз технічного стану основних засобів ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» показав, що зношення основних засобів послаблюється протягом 2019-2021 рр.: залишкова вартість основних засобів у 2021 році, порівняно з 2019, збільшилась на 329,9 тис. грн, або 2,9%. В динаміці руху коефіцієнтів зносу можна побачити зростання, а коефіцієнтів придатності – зменшення. Крім того, зношення основних засобів на 2021 рік становить аж 60%, тобто знос становить приблизно 2/3 вартості.

Не менш важливим етапом є аналіз руху основних засобів підприємства, адже це дає можливість дослідити введення більш сучасних технологічних засобів виробництва та виведення застарілого обладнання, яке зазнало фізичного чи морального зносу (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Аналіз показників руху основних засобів ПрАТ «Шосткинський  
хлібокомбінат»

| Показник   | 2019    | 2020    | 2021    | Абсолютний приріст (відхилення), тис. грн., 2021/2019 | Відносний приріст (відхилення), %, 2021/2019 |
|--|---------|---------|---------|---|--|
| Вартість основних засобів на початок періоду       | 25397,0 | 27608,0 | 29063,5 | 3666,5  | 14,4   |
| Вартість введених в експлуатацію основних засобів  | 2276,0  | 1541,0  | 50,0    | -2226,0   | -97,8  |
| Вартість виведених з експлуатації основних засобів | 65,0    | 85,5    | 50,0    | -15,0   | -23,1  |
| Вартість основних засобів на кінець періоду        | 27608,0 | 29063,5 | 29063,5 | 1455,5  | 5,3  |
| Оновлення основних засобів                         | 0,082   | 0,053   | 0,002   | -0,081  | -97,913                                      |
| Вибуття основних засобів                           | 0,003   | 0,003   | 0,002   | -0,001  | -32,781                                      |
| Приріст основних засобів                           | 0,087   | 0,053   | 0,000   | -0,087  | -100,000                                     |
| Компенсація вибуття основних засобів               | 0,029   | 0,055   | 1,000   | 0,971   | 340,538                                      |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Отже, у досліджуваний період оновлення основних засобів ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» було досить незначним і зменшувалось – 8,2% у 2019 р., 5,3% у 2020 р. та всього 0,2% у 2021 р. Вартість введених в експлуатацію основних засобів у 2021 р. скоротилася на 2226 тис. грн., або на 97,8%, порівняно з 2019 р., як і вартість виведених основних засобів – теж відбулося зменшення на 15 тис. грн, або 23,1%, за той же період. Динаміка зменшення показників коефіцієнтів оновлення та приросту основних засобів підприємства є негативною за досліджуваний період. Керівництву необхідно звернути увагу на те, що більша частина засобів праці, в тому числі і їх активна частина, є зношеними, а це негативно впливає на ефективне функціонування підприємства.

У свою чергу, джерела фінансування (пасив балансу підприємства) – дуже важливий компонент розуміння успішності функціонування підприємства та його перспектив, адже вони показують всі наявні фінансові ресурси підприємства – як власні (капітал), так і залучені (табл. 2.2).

Таблиця 2.2  
Динаміка змін джерел фінансування ПАТ «Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники                                   | Рік            |                |                | Абсолютний приріст (відхилення), +, -, тис. грн. | Відносний приріст (відхилення), % |
|---|----------------|----------------|----------------|--|-----------------------------------|
|   | 2019           | 2020           | 2021           |  |                                   |
| Зареєстрований (пайовий) капітал            | 471,0          | 471,0          | 471,0          | 0,0  | 0,0                               |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 10581,0        | 13159,0        | 16863,4        | 6282,4   | 59,4                              |
| <b>ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ</b>                      | <b>11052,0</b> | <b>13630,0</b> | <b>17344,4</b> | <b>6292,4</b>                                    | <b>56,9</b>                       |
| Поточна кредиторська заборгованість за:     |                |                |                |  |                                   |
| товари, роботи, послуги                     | 8936,0         | 6666,2         | 5521,5         | -3414,5  | -38,2                             |
| розрахунками з бюджетом                     | 179,0          | 474,3          | 505,0          | 326,0  | 182,1                             |
| у тому числі з податку на прибуток          | 89,0           | 187,4          | 158,0          | 69,0   | 77,5                              |
| розрахунки зі страхування                   | 0,0            | 69,0           | 80,4           | 80,4   | -                                 |
| розрахунками з оплати праці                 | 98,0           | 255,9          | 272,8          | 174,8  | 178,4                             |
| Інші поточні зобов'язання                   | 15,0           | 15,0           | 15,0           | 0,0  | 0,0                               |
| <b>ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ</b>                 | <b>9228,0</b>  | <b>7480,4</b>  | <b>6394,7</b>  | <b>-2833,3</b>                                   | <b>-30,7</b>                      |
| <b>БАЛАНС</b>                               | <b>20280,0</b> | <b>21110,4</b> | <b>23739,1</b> | <b>3459,1</b>                                    | <b>17,1</b>                       |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Фінальною метою діяльності підприємств в умовах ринкової економіки є одержання прибутку. Прибуток – це основа відтворювального процесу в діяльності підприємства; це економічний показник, що поєднує в собі інтереси держави, підприємства і суб'єкта господарювання, працівника і власника [27]. Збільшення власного капіталу (на 56,9%, або 6292,4 тис. грн.) у 2019-2021 рр.

свідчить про досягнення основної мети – отримання прибутку та про покращення фінансового потенціалу ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат».

Поточні зобов'язання зменшились у 2021 р. на 30,7%, або 2833,3 тис. грн., порівняно з 2019 р., але, незважаючи на це, загальний баланс пасиву підприємства збільшився на 17,1%, або 3459,1 тис. грн. за рахунок в тому числі

поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом (182,1%) та за розрахунками з оплати праці (178,4%).

Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення, а також зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, стабільно відсутні

протягом 2019-2021 рр. (рис. 2.7).

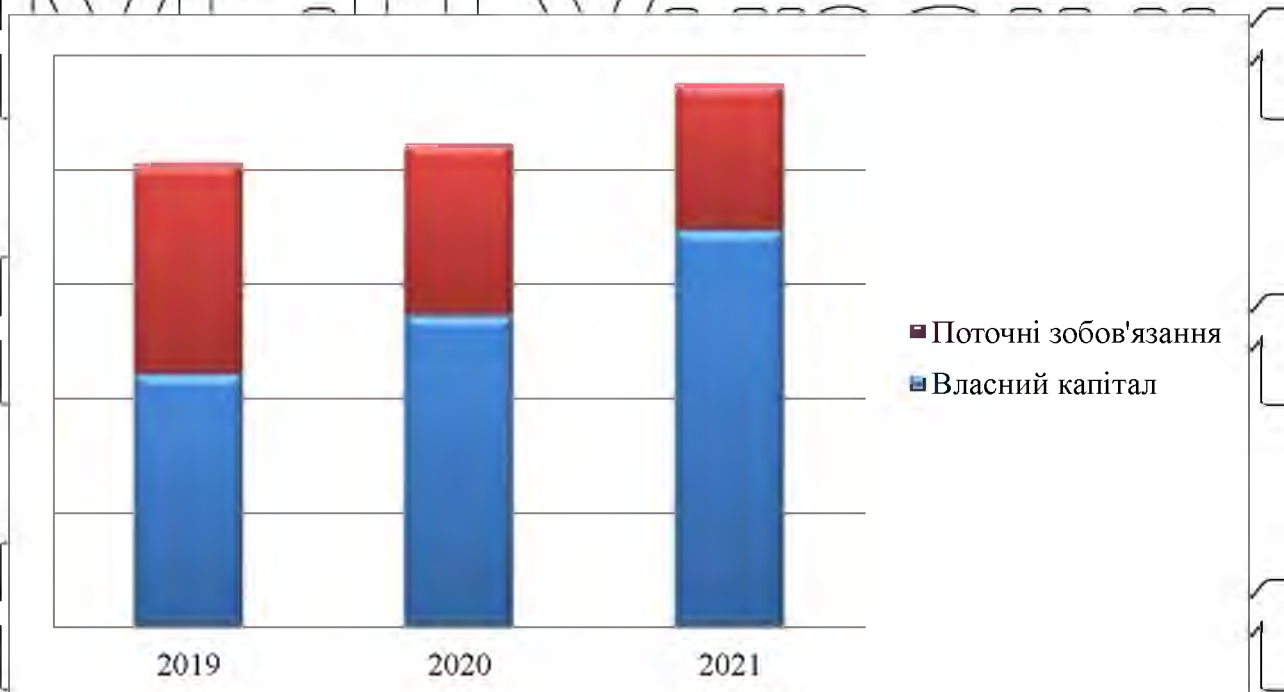


Рис. 2.7. Динаміка змін джерел фінансування ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства.

Цікавою є тенденція збільшення власного капіталу, що несе для підприємства ряд економічних вигід: забезпечення довгострокового фінансування діяльності ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», можливість компенсування теоретичних збитків в майбутньому, покращення кредитоспроможності та більша вірогідність отримання кредиту в разі

необхідності, а також демонстрація відповідальності перед наявними кредиторами та захист їх від втрат капіталу. Зменшення поточних зобов'язань протягом досліджуваних років свідчить про здатність підприємства вчасно, в достатній кількості, погашати свої борги перед кредиторами.

Таким чином, у ході дослідження було виявлено, що:

1. основним видом діяльності ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" є виробництво хліба та різноманітних хлібобулочних виробів. Підприємство здійснює свою діяльність в Сумській області м. Шостка, а свою продукцію постачає зокрема ще й в Чернігівську та Київську області;

2. чисельність працівників станом на 2021 рік складає 49 осіб, тенденція до збільшення кількості працюючих зберігається протягом 2019-2021 рр. Це пов'язано безпосередньо зі зростанням попиту на продукцію та збільшенням обсягів її виробництва;

3. аналіз показників руху основних засобів засвідчив, що устаткування підприємства потребує термінової модернізації, адже оновлення основних засобів практично не відбувається, все більше їй вибуває з виробничого процесу, а ніж надходить. Багато процесів виробництва ще досі відбувається завдяки ручній праці, а не механізованій, що значно ускладнює збільшення обсягу виробленої продукції та отримання прибутку;

4. аналіз динаміки змін активів показав, що всі активи підприємства збільшувалися протягом досліджуваного періоду, що свідчить про систематичний розвиток підприємства, збільшення власного виробництва та ринків збуту продукції;

5. аналіз динаміки змін джерел фінансування засвідчив збільшення власного капіталу та зменшення поточних зобов'язань, що говорить про достатнє фінансове забезпечення діяльності підприємства та його достатньо сталу кредитоспроможність.

## 2.2. Аналіз виробничої діяльності підприємства

Аналіз виробничої діяльності будь-якого підприємства означає надання об'єктивної оцінки ефективності використання наявних виробничих ресурсів та реалізації готової продукції, оцінювання рівня його операційної діяльності.

Для ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» також важливим є визначення його сильних і слабких сторін для прийняття рішень щодо покращення виробництва та збуту продукції.

На базі фінансових результатів підприємства ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» можна характеризувати всі сторони його фінансово-господарської діяльності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3  
Динаміка фінансових результатів ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники  | Рік       |           |           | Абсолютний приріст (відхилення), +/- тис. грн.<br>2021/2019 | Відносний приріст (відхилення), %<br>2021/2019 |
|--|-----------|-----------|-----------|---|--|
|  | 2019      | 2020      | 2021      |   |  |
| Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) | 35659,0   | 41676,0   | 48059,0   | 12400,0   | 34,8   |
| Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)   | (32321,0) | (38441,9) | (43592,3) | 11271,3   | 34,9   |
| Інші витрати   | (132,0)   | (75,0)    | 0,0       | -132,0  | 100,0  |
| Фінансовий результат до оподаткування                          | 3206,0    | 3159,1    | 4529,7    | 1323,7  | 41,3   |
| Податок на прибуток  | (601,0)   | (582,0)   | (815,3)   | 214,3   | 35,7   |
| Чистий прибуток (збиток)                                       | 2605,0    | 2577,1    | 3714,4    | 1109,4  | 42,6   |
| Рівень рентабельності (збитковості), %                         | 8,06      | 6,70      | 8,52      | 0,46  |  |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Варто зазначити, що чистий дохід від реалізації продукції у 2021 році збільшився на 34,8%, або 12400 тис. грн., порівнюючи з 2019 р. Цей зріст свідчить про успішну діяльність підприємства в складних економічних

умовах, вміння адекватно своїми перевагами перед конкурентами та можливість задовольнити потреби свого сегменту споживачів. В результаті це має значний вплив на кількість тих ресурсів, які можуть покрити витрати (як постійні, так і змінні), на заохочування в майбутньому компетентних працівників, на здатність погасити свої фінансові зобов'язання та можливість виконання своїх стратегічних завдань.

Але найбільш важливим індикатором оцінки діяльності підприємства, його можливості впевнено триматися в ринковому середовищі, є кінцевий результат – чистий прибуток чи збиток. Цей показник напряму залежить від тих управлінських рішень, що були прийняті протягом року, а від змін у внутрішніх і зовнішніх процесах. У ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» чистий прибуток у 2021 році збільшився на 42,6%, або 1109,4 тис. грн. Це означає, що підприємство здатне нарощувати у майбутньому обсяг всього залученого капіталу та успішно функціонувати на ринку довгий термін.

Собівартість реалізованої продукції має стаду тенденцію до зростання: у 2021 році вона збільшилась на 34,9%, або 11271,3 тис.грн., що негативно впливає на фінансовий результат підприємства (триманий прибуток чи збиток) та конкурентноспроможність підприємства. Необхідно терміново звернути на це увагу та вжити заходи за для її зменшення. Для ПрАТ "Шосткинський хлібокомбінат" актуальним буде підвищення технічного рівня виробничого процесу - оновлення наявних технічних засобів, збільшення рівня автоматизації та механізації під час виробництва, покращення використання сировини, вдосконалення технологій виробництва тощо. Також важливе місце у собівартості виготовленої продукції займають потужність виробництва, наявність конкуренції, спектр ринків збуту.

Вартість ключових факторів для виробництва хліба неспинно збільшується, що прямо впливає на ціноутворення продукції (рис. 2.9).

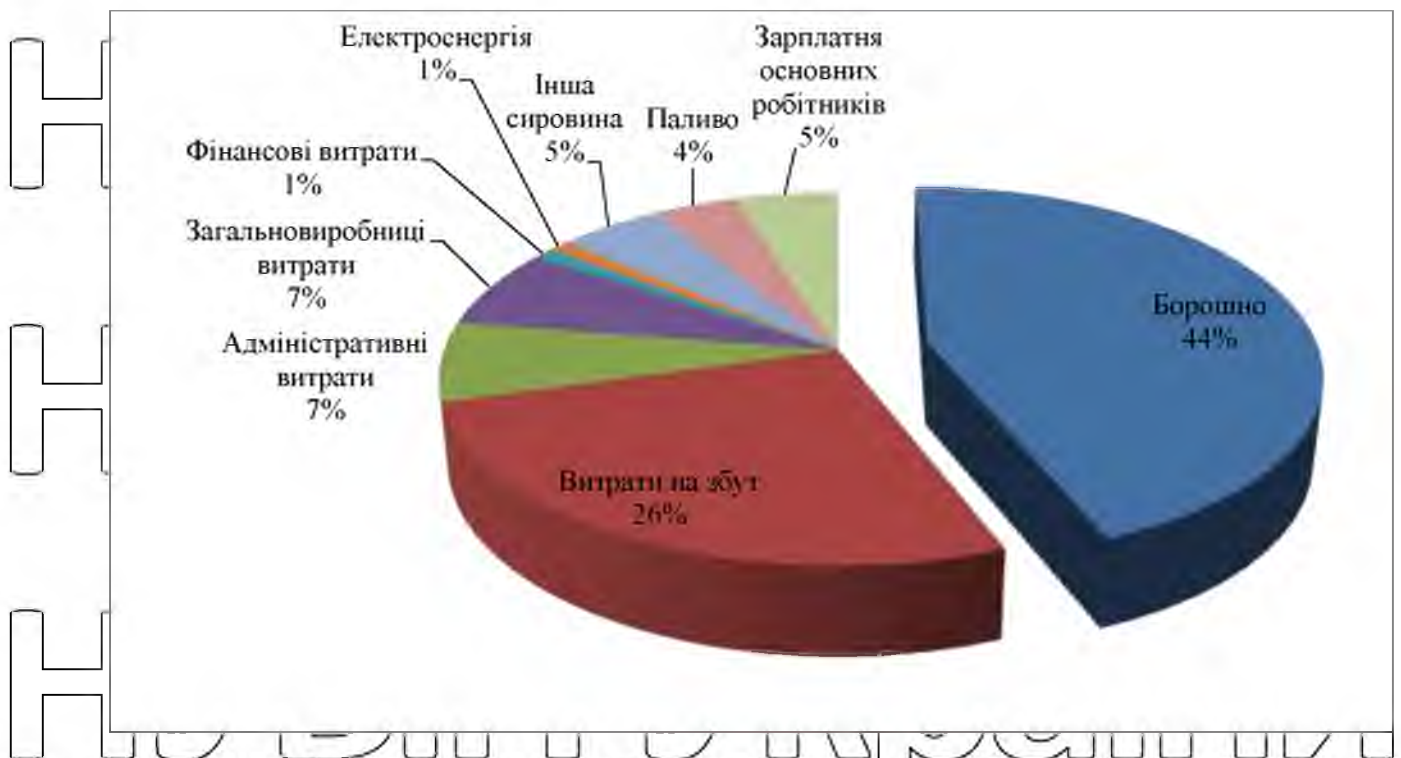


Рис.2.9. Структура витрат на виробництво хлібобулочних виробів

Основними причинами зростання собівартості хліба є збільшення цін на сировину для його виготовлення – борошно. У 2021 році вартість борошна вищого ґатунку зросла на 25%, як і першого сорту – на 22%. Також значно вплинуло підвищення вартості енергоносіїв (газу) та підвищення мінімальної заробітної плати. Витрати на збут залишаються високими протягом досліджуваних років.

Не менш важливим показником є рівень рентабельності виробництва, адже його суть полягає не тільки у визначенні прибутковості чи збитковості підприємства, а й у визначенні рівня ефективності використання коштів. У 2021 році цей показник досяг максимального значення за досліджувані роки - 8,52%, але залишається на досить низькому рівні. На даний показник впливає велика кількість факторів як зовнішніх, так і внутрішніх, серед яких: достатність обсягів основних засобів виробництва та рівень продуктивності їх використання, механізація процесів виробництва та оновлення технічного забезпечення, чисельність виробничого персоналу та рівень їх кваліфікації, фонд робочого часу та ефективність організації праці тощо. Тож, варто



звернути увагу на дані чинники, провести ряд змін та покращень в різних сферах управління підприємством – технічне оснащення, управління персоналом, а також ретельно стежити та стабільно збільшувати обсяги виробництва та реалізації продукції.

Обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів, а також їх реалізація, займають місце провідних показників на ЧрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», адже вони дають об'єктивну характеристику та оцінку діяльності підприємства, і як результат – можливість планування виробництва продукції (табл.2.6).

Таблиця 2.6  
Обсяги реалізації товарів підприємства у натуральному та грошовому виразі за 2019-2021 рр.

| Показник                                | У натуральному вираженні, т                |        |        | У грошовому вираженні, тис.грн. |         |        | Абсолютний приріст (відхилення), 2021/2019, у: |                               |
|---|--|--------|--------|---------------------------------|---------|--------|--|-------------------------------|
|   | 2019                                       | 2020   | 2021   | 2019                            | 2020    | 2021   | натуральному вираженні, т                      | грошовому вираженні, тис.грн. |
|   | хліб та хлібобулочні вироби, у тому числі: | 2230,6 | 2014,5 | 2928,9                          | 30770,2 | 33121  | 51833,7  | 698,3                         |
| хліб пшеничний                          | 383,0                                      | 339,8  | 512,1  | 5119,8                          | 4947,9  | 8648,2 | 129,1  | 3528,4                        |
| хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній | 6,7  | 2,58   | 3,9    | 72,2                            | 29,2    | 47,8   | -2,8   | -24,4                         |
| вироби булонні                          | 1682,7                                     | 1500,3 | 2289,3 | 25578,2                         | 24179,8 | 39952  | 606,6  | 14373,8                       |
| вироби здобні                           | 158,2                                      | 171,9  | 123,6  | 3412                            | 3964,1  | 3185,7 | -34,6  | -226,3                        |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Таким чином, протягом досліджуваного періоду обсяг реалізованої продукції підприємства у натуральному вираженні у 2021 році збільшився на 698,3 т, порівняно з 2019 роком. Серед продукції, що виробляє підприємство,

варто виділити вироби здобні та хліб пшенично-житній і житньо-пшеничний, адже їх реалізація зменшилася 34,6 та 2,8 у відповідно. Катализаторами для таких показників могли стати наступні причини: збільшення цін на виробничі засоби, зменшення купівельної спроможності населення та зростання конкуренції на ринку хліба. Разом з тим, обсяги реалізації всіх хлібобулочних виробів збільшились на 21063,5 тис. грн. Це зростання пов'язано не тільки зі збільшенням обсягів виробництва, а й зі зростанням цін на продукцію в результаті збільшення собівартості цих виробів, сировини для їх виробництва та інфляції в країні.

Разом зі зростанням обсягу реалізації хліба і хлібобулочних виробів збільшились і середньореалізаційні ціни на ці товари (рис. 2.8).

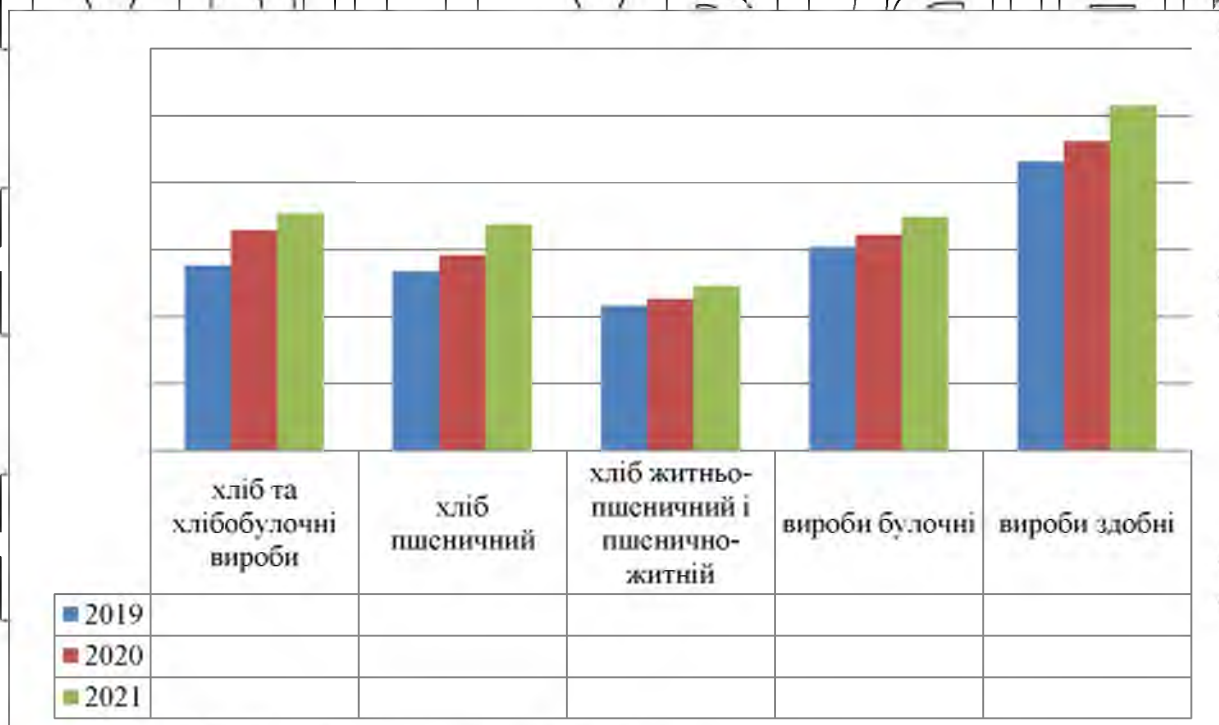


Рис. 2.8. Середньореалізаційні ціни за період 2019-2021 рр. грн/кг

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Середньореалізаційна ціна всіх вироблених продуктів має тенденцію до збільшення. Загалом, зростання ціни хліба та всіх хлібобулочних виробів у 2021 році відбулося на 3,9 грн/кг або 28,3%, порівнюючи з 2019 роком. Варто звернути увагу на тісний зв'язок між собівартістю продукції та її середньореалізаційною ціною – він прямопропорційний. За той же період,

собівартість реалізованої продукції збільшилась на 34,9%, в результаті чого і збільшилась ціна, за якою цю продукцію реалізують на ринку.

В аналізі отриманого прибутку/збитку в результаті діяльності підприємства показовим є розрахунок отриманого об'єму прибутку на 1 тону виготовленої продукції. Так, у 2021 році з 1 тонни виготовленого хліба та хлібобулочних виробів підприємство отримало прибуток в сумі 1268,2 грн., що є на 8,6% більше, ніж у 2019 році. Але максимальним цей показник є у 2020 році – 1279,3 грн. (рис. 2.9).



Отже, важливо звернути увагу на те, що загальний чистий прибуток підприємства зріс аж на 42,6 % у 2021 році проти 2019, але при цьому прибуток на 1 тону виготовленого хліба збільшився лише на 8,6% за той же період. Це свідчить не тільки про зростання обсягу виготовленої та реалізованої продукції, а й про збільшення витрат на її виробництво. Це ще раз підтверджує, що підприємству необхідно вжити заходів задля зменшення собівартості продукції, звести нові, більш прогресивні, методи виробництва та створити новий план підвищення ефективності виробництва хліба в цілому.

Кількість працюючих осіб на підприємстві та об'єм виготовленої продукції впливають на важливий показник виробництва хліба на 1 людину-годину.

Таблиця 2.7

Динаміка обсягу виробленої продукції на 1 люд.-год. на ДрАТ

«Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники  | Роки      |           |           | Абсолютний приріст (відхилення), +,- | Відносний приріст (відхилення), % |
|--|-----------|-----------|-----------|--------------------------------------|-----------------------------------|
|  | 2019      | 2020      | 2021      | 2021/2019                            | 2021/2019                         |
| Обсяг виготовленого хліба та хлібобулочних виробів, кг | 2230600,0 | 2014500,0 | 2928900,0 | 698300,0                             | 31,3                              |
| Норма тривалості робочого часу, годин                  | 1993,0    | 2002,0    | 1994,0    | 1,0                                  | 0,1                               |
| Середньооблікова чисельність робітників, осіб          | 14,0      | 28,0      | 49,0      | 35,0                                 | 250,0                             |
| 1 людино-година  | 27902,0   | 56056,0   | 97706,0   | 69804,0                              | 250,2                             |
| Обсяг виробленої продукції на 1 люд.-год., кг          | 79,9      | 35,9      | 30,0      | -50,0                                | -37,5                             |

В загальному обсяг виготовленої продукції значно збільшився у 2021 році (31,3%), порівнюючи з 2019 роком. Але при цьому, обсяг виготовленого хліба та хлібобулочних виробів за той же період на 1 людино-годину зменшився на 37,5%. Це пов'язано з непропорційним збільшенням кількості працюючих та обсягу продукції, що була виготовлена. А отже, трудові ресурси підприємства використовуються нерационально і не в повній мірі, адже при кількості працюючих у 47 осіб у 2021 році можна було виготовити значно більше продукції. Але цю складність треба розглядати всебічно – на це могло вплинути недостатня кількість засобів праці, відсутність їх оновлення та модернізації, зниження попиту на продукцію, непередбачувані кризові ситуації (пандемія COVID-19) та неспроможність підприємства пристосуватися до цих складних умов. Так, підприємству необхідно прийняти доречні управлінські рішення для покращення даного показника.

Таким чином, всі показники фінансових результатів мають тенденцію до збільшення – чистий дохід, прибуток, собівартість. Варто звернути увагу на те,

що чистий прибуток у 2021 році зріс на 42,6%, а прибуток на 1 тону виготовленого хліба збільшився лише на 8,6% за той же період.

Аналіз динаміки обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів дає змогу зробити висновок, що вироби здобні та хліб пшенично-житній і житньо-пшеничний виявилися не стійкими до збільшення цін на виробничі засоби та сировину, адже обсяг їх виробництва зменшився. Але загальний обсяг реалізованої продукції підприємства у натуральному вираженні у 2021 році збільшився на 698,3 т, порівняно з 2019 роком, а в грошовому – на 21063,5 тис. грн. Це зростання пов'язано не тільки зі збільшенням обсягів виробництва, а й зі зростанням цін на продукцію в результаті збільшення собівартості цих виробів.

### **2.3. Економічна ефективність виробництва хлібобулочних виробів**

Хлібопекарська галузь характеризується масовим поточним виробництвом хліба та хлібобулочних виробів, адже відбувається постійний випуск однакової продукції за умови безперервного технологічного процесу. На ефективність такого виробничого процесу, не в останню чергу, впливає рівень раціональності при розподілі ресурсів виробництва. Під поняттям «ресурси» розуміють як все те, що є необхідним для організації виробничого процесу – фінанси, трудові ресурси, матеріали і сировина, устаткування та технології [21]

На ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» завжди важливим було й є визначення низки показників, які дають можливість оцінити кінцеві результати ефективності використання основних засобів і робочої сили за певний період часу.

Ефективність використання трудових ресурсів підприємства прямо впливає на показники обсягу виробленої та реалізованої продукції, її собівартості та якості. Саме тому, показник продуктивності праці дає розуміння рівня ефективності використання наявних трудових ресурсів (табл.

2.7).

Ефективність використання трудових ресурсів у ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

Таблиця 2.7

| Показники  | Роки    |        |         | Абсолютний приріст (відхилення), тис. грн.<br>2021/2019 | Відносний приріст (відхилення), %<br>2021/2019 |
|--|---------|--------|---------|---|--|
|  | 2019    | 2020   | 2021    |   |  |
| Обсяг виробництва продукції, тис. грн.                                       | 34182,2 | 33121  | 51833,7 | 17651,5   | 51,6   |
| Середньооблікова чисельність робітників, осіб                                | 14      | 28     | 49      | 35,0  | 250,0  |
| Продуктивність праці за рік (виробіток у вартісному вимірі), тис. грн./особу | 2441,6  | 1182,9 | 1057,8  | 1383,8  | -56,7  |
| Середньомісячна продуктивність праці, тис. грн./ос.                          | 203,5   | 98,6   | 88,2    | -115,3  | -56,7  |
| Витрати на оплату праці, тис. грн.   | 1345    | 2150   | 3220    | 1875,0  | 139,4  |
| Фонд оплати праці, тис. грн.   | 988     | 1345   | 3220    | 2232,0  | 225,9  |
| Зарплатомісткість продукції, грн./грн.                                       | 0,03    | 0,04   | 0,06    | 0,0   | 114,9  |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» показує, що обсяг виробництва продукції збільшився на 17651,5 тис. грн. або 51,6%, тобто збільшився майже у 2 рази у 2021 році проти 2019. Разом із тим, продуктивність праці за рік на 1 особу зменшилася на 1383,8 тис. грн. або 56,7%, а кількість працюючих збільшилось на 35 осіб у 2021 році. За рахунок збільшення кількості працюючих

збільшилися і витрати на оплату праці (на 1875 тис. грн. або 139,4%), і фонд оплати праці (на 2232 тис. грн. або 225,9%).

Зарплатомісткість показує, що на 1 гривню виробленою підприємством продукції припадає 6 копійок фонду оплати праці у 2021 році, тоді як у 2019 році ця сума була 3 копійки.

Ефективність використання капіталу підприємства характеризується показниками рентабельності (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Ефективність використання капіталу у ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники   | Роки    |         |         | Абсолютний приріст (відхилення), +, -, тис. грн. | Відносний приріст (відхилення), % |
|---|---------|---------|---------|--|-----------------------------------|
|   | 2019    | 2020    | 2021    |  |                                   |
| Чистий прибуток, тис. грн.  | 2605    | 2577,1  | 3714,4  | 4109,4   | 42,6                              |
| Середньорічна вартість всіх активів (всього капіталу) підприємства, тис. грн. | 20280,0 | 21110,4 | 23739,1 | 3459,1   | 17,1                              |
| Середньорічна вартість власного капіталу підприємства, тис. грн.              | 11052,0 | 13630,0 | 17344,4 | 6292,4   | 56,9                              |
| Середньорічна вартість залученого капіталу підприємства, тис. грн.            | 9228,0  | 7480,4  | 6294,7  | -2833,3  | -30,7                             |
| Рентабельність активів, %   | 12,8    | 12,2    | 15,6    | 2,8  | 21,8                              |
| Рентабельність власного капіталу, %   | 23,6    | 18,9    | 21,4    | -2,2   | -9,1                              |
| Рентабельність залученого (позикового) капіталу, %                            | 28,2    | 34,5    | 58,1    | 29,9   | 105,8                             |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Показник рентабельності активів у ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» показує вагомість активів в отриманні прибутку. У 2021 році цей показник складає 15,6%, що на 2,8% більше від показника 2019 року. Значно вище показник рентабельності залученого капіталу підприємства: у

2019 р. він складав 28,2%, а у 2021 аж 58,1%. Але рентабельність власного капіталу зменшилась на 2,2% у 2021 році, порівнюючи з 2019.

При виробництві хліба та хлібобулочних виробів важливе місце займають наявні матеріальні ресурси, адже вони приймають участь лише в одному виробничому циклі, повністю змінюють свою форму, а також переносять свою вартість на витрати підприємства [4]. Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» проведений в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Ефективність використання матеріальних ресурсів у ПрАТ  
«Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники   | Роки    |         |           | Абсолютний приріст (відхилення), +,-, тис. грн. | Відносний приріст (відхилення), % |
|---|---------|---------|-----------|---|-----------------------------------|
|   | 2019    | 2020    | 2021      |   |                                   |
|   |         |         | 2021/2019 |   | 2021/2019                         |
| Обсяг виробництва продукції, тис. грн.                    | 34182,2 | 33121,0 | 51833,7   | 17651,5   | 51,6                              |
| Матеріальні витрати, тис. грн                             | 21055,0 | 18784,0 | 31928,0   | 10873,0   | 51,6                              |
| Чистий прибуток, тис. грн.                                | 2605,0  | 2577,1  | 3714,4    | 1109,4  | 42,6                              |
| Матеріаломісткість продукції, грн./грн.                   | 0,616   | 0,567   | 0,616     | 0,000   | 0,001                             |
| Матеріаловіддача, грн./грн.                               | 1,623   | 1,763   | 1,623     | 0,000   | -0,001                            |
| Чистий прибуток на 1 гривню матеріальних витрат, грн/грн. | 0,124   | 0,137   | 0,116     | -0,007  | -5,970                            |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

На основі аналізу використання матеріальних ресурсів підприємства можна зробити висновок, що протягом 2019-2021 рр. матеріальні ресурси використовувалися досить ефективно. Показник матеріаломісткості продукції протягом досліджуваного періоду був менше 1, що свідчить про оптимальну вартість витрат матеріальних ресурсів на одиницю виготовленої продукції. В межах норми був і показник матеріаловіддачі – більше 1. У 2021 році з одиниці



витрачених матеріальних ресурсів було вироблено 1,6 одиниць готової продукції (відхилення є незначним, порівняно з 2019 р.)

Чистий прибуток на 1 гривню матеріальних витрат свідчить про те, що на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» найкращим показник був у 2020 році – 13 копійок, а протягом 2022-2019 рр. він мав тенденцію до зниження.

Керівництву варто звернути увагу на те, що на підприємстві є невикористані резерви, які можна застосувати для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Не менш важливими в аналізі економічної ефективності виробництва хліба та хлібобулочних виробів на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» є показники капіталовіддачі та капіталомісткості (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Ефективність використання основного виробничого капіталу у ПрАТ

«Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники   | Роки    |         |         | Абсолютний приріст (відхилення), +, -, тис.грн. | Відносний приріст (відхилення), % |
|---|---------|---------|---------|---|-----------------------------------|
|   | 2019    | 2020    | 2021    | 2021/2019                                       | 2021/2019                         |
| Обсяг виробництва продукції, тис. грн.                                    | 34182,2 | 33121,0 | 51833,7 | 17651,5   | 51,6                              |
| Середньорічна вартість основних виробничих фондів підприємства, тис. грн. | 11342,0 | 12207,5 | 11671,9 | 29,9  | 2,9                               |
| Чистий прибуток, тис. грн.  | 2605,0  | 2577,1  | 3714,4  | 1109,4  | 42,6                              |
| Середньооблікова чисельність робітників, осіб                             | 14,0    | 28,0    | 49,0    | 35,0  | 250,0                             |
| Капіталовіддача, грн./грн.  | 3,0     | 2,7     | 4,4     | 1,4   | 47,4                              |
| Капіталомісткість, грн./грн.  | 0,3     | 0,4     | 0,2     | -0,1  | -32,1                             |
| Капіталорентабельність, %   | 23,0    | 21,1    | 31,8    | 8,9   | 38,6                              |
| Капіталоозброєність, тис.грн./особу                                       | 810,1   | 436,0   | 238,2   | -571,9  | -70,6                             |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності

підприємства

Протягом 2019-2021 рр. основний виробничий капітал використовувався підприємством досить ефективно. Про це свідчить і

показник капіталовіддачі (більше 1 протягом досліджуваного періоду), і показник капіталомісткості (більше 1). Капіталорентабельність значно збільшується у 2021 році, порівнюючи з 2019 роком, на 8,09%, що свідчить про зростання прибутковості підприємства. Разом із зростанням кількості середньоблікових працюючих осіб зменшується показник капіталоозброєності на 571,8 тис. грн./особу або 70,6%, а отже необхідно прийняти рішення щодо збільшення кількості і, в результаті, вартості основного виробничого капіталу та введення в експлуатацію більш нових, сучасних і функціональніших засобів виробництва.

Стан оборотних коштів та ефективність їх використання – одна з головних умов успішного функціонування ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат». Аналіз ефективності використання оборотних коштів наведений в табл. 2.11.

Ефективність використання оборотних коштів у ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», 2019-2021 рр.

| Показники                                  | Роки    |         |         | Абсолютний приріст<br>(відхилення),<br>+,-, тис.грн. | Відносний приріст<br>(відхилення),<br>% |
|--|---------|---------|---------|--|---|
|  | 2019    | 2020    | 2021    | 2021/2019  | 2021/2019                               |
| Вартість реалізованої продукції, тис. грн. | 34182,2 | 33121,0 | 51833,7 | 17651,5  | 51,6                                    |
| Середні залишки оборотних коштів тис. грн. | 9180,5  | 8920,5  | 10485,1 | 1304,6   | 14,2                                    |
| Чистий прибуток, тис. грн.                 | 2605,0  | 2577,1  | 3714,4  | 1109,4   | 42,6                                    |
| Коефіцієнт оборотності оборотних коштів    | 3,72    | 3,71    | 4,94    | 1,2  | 32,8                                    |
| Коефіцієнт завантаження                    | 0,27    | 0,27    | 0,20    | -0,1   | -24,7                                   |
| Рентабельність оборотних коштів, %         | 28,38   | 28,89   | 35,43   | 7,1  | 24,8                                    |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» у 2021 році більш ефективно використовувало оборотні кошти, ніж у попередніх 2019 та 2020 рр. Коефіцієнту оборотності має найбільше значення у 2021 році (4,94). це означає, що на 1

грн. оборотних коштів припадає обсяг реалізованої підприємством продукції в сумі 4,94 грн., що на 32,8% більше, ніж у 2019 році. Коефіцієнт завантаження є оборотним до коефіцієнту оборотності і показує, що у 2021 році на 1 грн. реалізованої продукції припадає 20 копійок суми оборотних коштів, і є найкращий показник, що був протягом 2019-2021 рр. Показник рентабельності оборотних коштів має тенденцію до збільшення – у 2021 році він склав 35,43%, що на 7,1% більше від 2019 року.

Таким чином, на основі аналізу економічної ефективності виробництва хліба та хлібобулочних виробів на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат»

можна зробити висновок, що підприємство є прибутковим і успішно функціонує. Протягом 2019-2021 рр. більшість показників мали тенденцію до зростання – наприклад, рентабельність капіталу та рентабельність оборотних коштів, капіталовіддача та капіталомісткість. Показники продуктивності праці та чистий прибуток мають негативну тенденцію. Показники матеріаловіддачі та матеріаломісткості у 2021 році залишились майже такими ж, як і 2019 році.

Підприємству варто звернути увагу на свої слабкі сторони за для їх покращення та збільшення конкурентоспроможності в майбутньому.

Таким чином, на основі аналізу показників економічної ефективності виробництва хлібобулочних виробів можна зробити наступні висновки:

1. Показник зарплатомісткості показав, що на 1 гривню виробленою підприємством продукції припадає 6 копійок фонду оплати праці у 2021 році, тоді як у 2019 році ця сума була 3 копійки.

2. Рентабельність активів у ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» показує вагомість активів в отриманні прибутку, матеріальні ресурси використовувалися досить ефективно. Показник матеріаломісткості продукції протягом досліджуваного періоду був менше 1, що свідчить про оптимальну вартість витрат матеріальних ресурсів на одиницю виготовленої продукції. В межах норми був і показник матеріаловіддачі – більше 1.

3. Чистий прибуток на 1 гривню матеріальних витрат свідчить про те, що на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» найкращим показник був у

2020 році – 13 копійок, а протягом 2022-2019 рр. він мав тенденцію до зниження.

НУБІП України

4. Основний виробничий капітал та оборотні кошти

використовувалися на підприємстві протягом 2019-2021 рр. досить ефективно,

про це свідчать показники економічної ефективності – капіталовіддача,

НУБІП України

капіталомісткість, капіталозбросність, рентабельність оборотних коштів тощо.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

## РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ

### 3.1. Рекомендації щодо підвищення ефективності виробництва

#### хлібобулочних виробів в умовах військової агресії

Підвищення економічної ефективності виробничої та господарської діяльності є пріоритетним завданням не тільки будь-якого підприємства, а й регіону чи галузі загалом. В сучасних ринкових умовах більшість підприємств хлібопекарської галузі зустрічаються з такими проблемами, як низький рівень матеріально-технічного забезпечення, відсутність або недостатня кількість фінансових ресурсів та інвестицій, недоєфективність нормативно-законодавчої бази тощо. Традиційні системи підвищення економічної ефективності не приносять бажаного результату, а, отже, кожне підприємство потребує індивідуального та принципово нового підходу до забезпечення його ефективного розвитку [40].

Важливо, що на економічну ефективність виробництва хлібобулочних виробів впливає специфіка ринку хліба: короткотривалий термін можливої реалізації виготовленої продукції зумовлює велику кількість виробників в окремих регіонах, а отже, конкуренція на ринку досить велика. Разом із тим, в галузі хлібопекарства значний вплив мають навіть незначні коливання на ринку зерна та борошна. Сезонні фактори та державне регулювання чуттєво впливають на ціну та обсяги основної сировини для виробництва хлібобулочних виробів. Окрім того, місцева влада може регулювати граничну норму рентабельності виробництва окремих сортів так званого «соціального хліба», що впливає на обсяг виробництва та продаж хлібної продукції, виготовленої підприємством. Це дозволяє зменшити вплив державного регулювання на виробників хліба, але при цьому можливий варіант уповільнення виробництва по причині функціонування в кризових умовах або зменшення платоспроможності населення.

Глобальною проблемою більшості українських підприємств, які функціонують у даній галузі, є критична ситуація з їх технічним оснащенням – зношення обладнання для виробництва в середньому складає від 60 до 70% [34].

Також серед проблемних питань – існуюча складність з кадровим забезпеченням підприємств. Плинність кадрів у галузі сягає 30%, що напряму

пов'язано з досить низьким рівнем заробітної плати працівників [12]. У найближчій перспективі необхідно негайно приймати рішення щодо урегулювання цих проблем як комплексно на рівні держави, так і на кожному підприємстві хлібопекарської галузі.

Загалом істотний вплив на ефективність виробництва має державна економічно-соціальна політика. Дисбаланс між попитом і купівельною спроможністю населення викликає гостру необхідність регулювання вартості

хліба державою. Хліб як надважливий соціально значимий продукт зазнає державного регулювання в залежності від динаміки цін на борошно та зерно.

Це допомагає підприємствам зберігати рівень рентабельності та залишатися фінансово стабільними. Ефективна фінансова політика займає провідне місце у покращення економічно-соціального розвитку хлібопекарської галузі. Це

особливо необхідно при наявних жорстко фіксованих цін на хліб і відсутності чи недостатній кількості інвестиційних коштів підприємств.

Беручи до уваги специфіку галузі та існуючі проблеми, вважаємо, що одним із напрямків підвищення економічної ефективності виробництва хліба

і хлібобулочних виробів може бути реалізація ефективних рішень у сфері фінансової політики у хлібопекарській галузі. Це, насамперед, дозволить

запобігти негативним економічним результатам і вирішити важливі питання на різних рівнях (рис. 3.1).

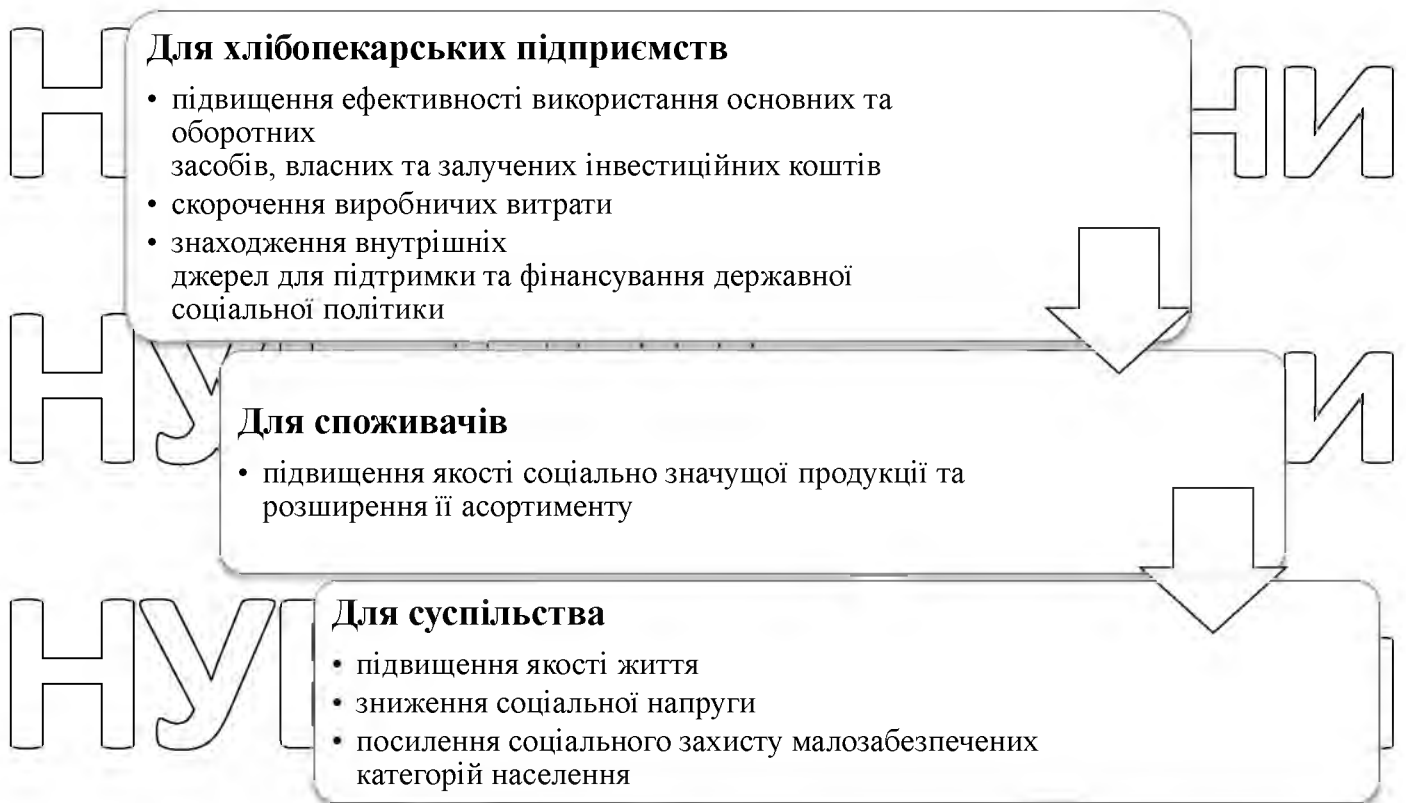


Рис.3.1. Результат реалізації ефективної фінансової політики щодо розвитку хлібопекарської галузі на різних рівнях.

*Джерело: складено автором за [35]*

Окрім того, важливим є й реалізація економічно-соціальної політики щодо розвитку хлібопекарської галузі, що призведе до глобального покращення ефективності виробництва підприємств, задоволення споживачів якістю та асортиментом продукції, підвищення рівня якості життя населення.

Звичайно, роль держави у розвитку хлібопекарської галузі дуже значна, проте багато що залежить і від підприємств-виробників хлібобулочних виробів. Зокрема, зважаючи на попередньо виконаний аналіз виробничої діяльності, для ПпрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» на даному етапі розвитку актуальними є наступні напрями підвищення економічної ефективності виробництва хліба та хлібобулочних виробів (рис.3.2).

Особливу увагу пропонуємо зосередити на технологічному переозброєнні. Під технологічним переозброєнням підприємств розуміють заміну наявного устаткування та введення технологій автоматизації на виробництві. Істотний вплив на рівень та динаміку ефективності виробництва

хліба та хлібобулочних виробів мають новітні інформаційні технології та сучасні форми автоматизації. Такі суттєві зміни можуть докорінно змінити технічний рівень та продуктивність використовуваного устаткування, збільшити рівень капіталовіддачі основних засобів виробництва, методи і форми організації трудових процесів, підготовку і кваліфікацію працівників тощо.

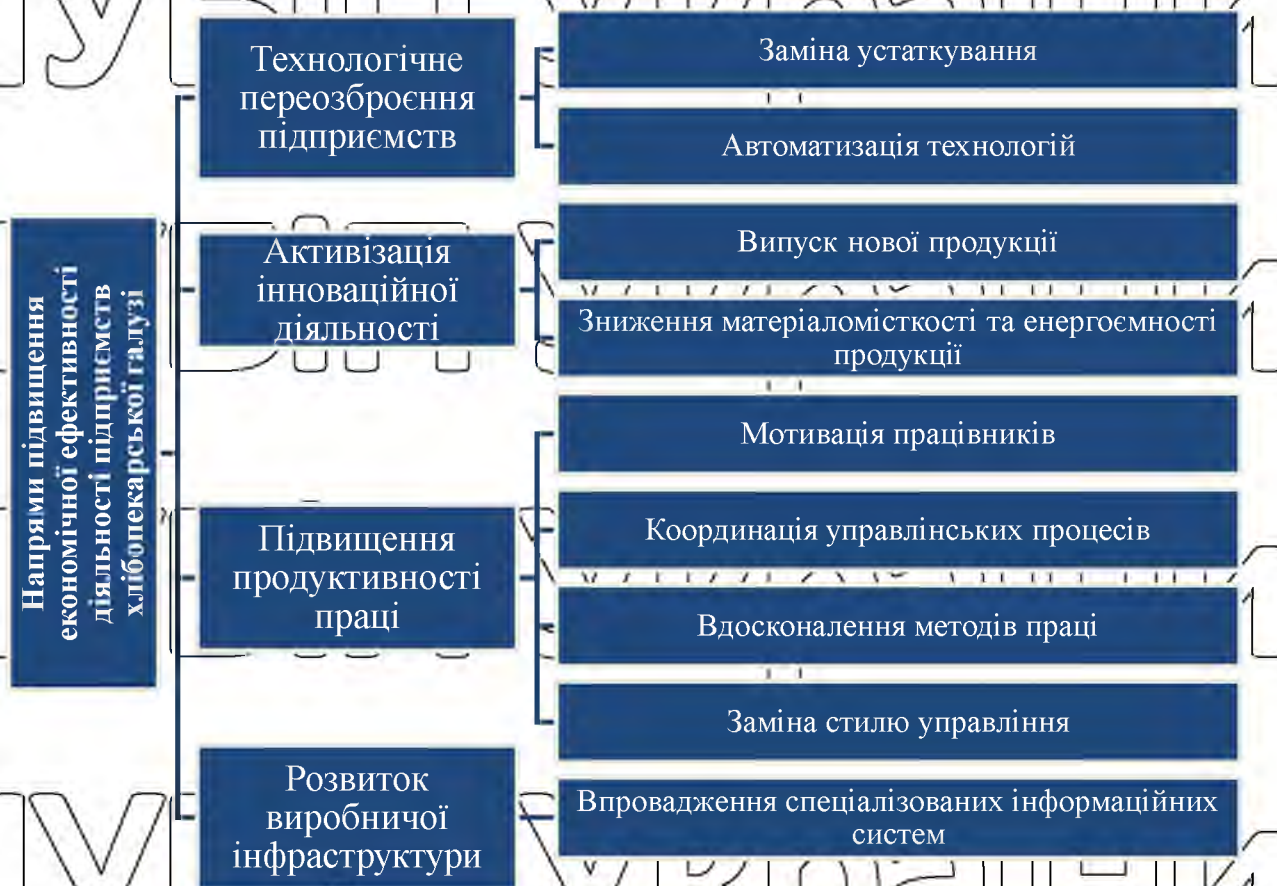


Рис. 3.2. Напрями підвищення економічної ефективності діяльності підприємств хлібопекарської галузі.

Джерело: складено автором за [18]

Окрім того, технологічне переозброєння дозволить ПРАТ «Істочинський хлібокомбінат» зорієнтувати виробництво на споживацький тренд, який набирає все більшої популярності – виробництво натурального хліба з використанням живих заквашувальних культур. Для налагодження виробництва такої продукції, як свідчить зарубіжний досвід, доцільно придбати ферментатор або ферментаційну машину.



Ферментаційна машина (або ферментатор), як один з видів обладнань для хлібопекарства, представляє собою устаткування, метою якого є забезпечення необхідних режимів для приготування різного роду заквасок.

Порядок дій і принцип роботи машини базується на роботі оператора, який поміщає в камеру основні інгредієнти - борошно, воду та вихідну культуру.

Унікальність системи змішування гарантує забезпечення різних режимів ферментації тіста на всіх етапах. Серед таких режимів варто виділити різну температуру на різних періодах ферментації, регулювання швидкості та часу

змішування тіста. Камера машини під час ферментації не тільки перемішує тісто, а й підігріває або охолоджує закваску до потрібної температури.

Отримана закваска використовується аж на 70% і тільки потім додається борошно і вода. При цьому постійно вносити вихідну культуру не потрібно

[41].

Завдяки такому принципу роботи ферментаційної камери виготовляється рівномірна та стійка закваска, яка немає суттєвих змін у рівні кислотності. Мікрофлора закваски складається з натуральних дріжджів, молочних та оцтових кислот.

Зміна рецептури хліба за рахунок додавання заквашувальної культури впливає на якість виготовленого виробу та дає можливість її підвищити. Серед переваг варто виділити подовження терміну свіжості виготовленої продукції, поліпшення смаку хліба та додавання натуральних ароматів без введення

покращувачів, підвищення формоутримувальної здатності та стабільності заготовок, підвищення еластичності м'якуша та хрусткості скоринки хліба,

покращення привабливості зовнішнього вигляду продукції, уповільнення процесу черствіння, покращення технологічного процесу та компенсування відхилень серед параметрів змішування тіста.

Також є низка технічних переваг – простота та зручність використання дає можливість контролю та налаштування конфігурації циклів змішування без необхідності систематичного очищення резервуара. Покращення відбувається і серед економічних показників, адже кількість дріжджів, що

використовується у виробництві, зменшується, а обсяг виготовленої продукції зростає в результаті збільшення здатності клейковини поглинати воду; окрім того, відсутня необхідність використання будь-яких інших добавок.

У хлібопекарській галузі устаткування займає провідне місце у напрямках підвищення економічної ефективності виробництва продукції. На продуктивність устаткування, яке вже задіяно в процесах виробництва, впливає не тільки його технічний рівень, а й організація ремонту та технічного обслуговування, оптимальний термін експлуатації, завантаження в часі тощо.

Загалом, введення в дію ферментаційної машини дозволить ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» врахувати сучасні споживчі вимоги до добобаня для різних видів харчування – дієтичного, оздоровчого та профілактичного. Адже, наявність «фірмового» продукту завжди позитивно впливає на обсяги реалізації та ставлення споживачів до підприємства, а удосконалення асортименту продукції гостро стоїть перед виробниками, що конкурують.

Як показує світова практика вагомим інструментом підвищення економічної ефективності багатьох видів продукції, зокрема й хліба і хлібобулочних виробів у комплексі з переозброєнням виробництва є активізація підприємствами інноваційної діяльності. Стрімкий розвиток інновацій дає можливість впроваджувати ефективні інноваційні проекти, що в результаті зможуть привести до зменшення матеріаломісткості та енергозатратності виробництва, а також сприятимуть випуску абсолютно нових продуктів з різною рецептурою. Варто звернути увагу на збільшення споживчої цінності хлібобулочних виробів, завдяки додаванню нетрадиційної сировини та біологічно активних добавок.

На прикладі досвіду зарубіжних компаній, що спеціалізуються на виробництві хліба та хлібобулочних виробів, варто взяти до уваги інноваційну технологію виробництва та продажу замороженого хліба. Процес заморозки, як один із методів збільшення тривалості зберігання продукції, дозволяє зупинити розвиток мікрофлори (мікробів та бактерій) в середині хліба.

Зберігати такий продукт можна від 6 до 18 місяців без втрат смакових якостей, в той час, як звичайний хліб – 8-14 годин з моменту випікання.

Суть процесу заморозки полягає у використанні двох способів екстрашвидкої термічної консервації – заморозка (-10-20°C) та охолодження (+3°C). Перший спосіб заморозки має більше переваг, тож запровадити його буде більш економічно вигідно. Для виготовлення замороженої продукції доцільним буде придбання спеціальної морозильної камери. Використання такого устаткування не потребує великої площі приміщення та персоналу з особливою технічною освітою.

Процес приготування виглядає наступним чином: готове тісто випікають при потрібній за звичайною технологією температурі до готовності на 85-90%, після цього поміщають в спеціальну морозильну камеру по конвеєру, де хліб «глибинно» заморожується при дуже низькій температурі (-20°C). Після пакування готової продукції її зберігають у звичайних морозильних камерах підприємства.

Пропонуємо придбати та ввести в експлуатацію одну спеціальну морозильну камеру серії ШЗ-СТ (модель ВФ-3/1) – устаткування, яке за своїми технічними характеристиками найбільше підходить для виготовлення даного виду продукції. Вартість складає 152 375 грн., виробнича потужність морозильної камери становить 100 кг готової продукції за один виробничий цикл.

Серед переваг виробництва замороженого хліба можна виділити не тільки тривалий термін його зберігання без втрат якості, а й економічну вигоду у доставці виробів покупцю раз на тиждень або, навіть, на місяць. Це дозволить значно скоротити витрати на збут, адже ця стаття витрат має найбільшу вагу, після сировини, у собівартості хліба (26%). Також можна зменшити кількість відходів, враховуючи реальні потреби покупців, та виготовляти напівфабрикати у потрібній кількості.

Для визначення доцільності впровадження такої інноваційної технології виробництва варто визначити прогнозовану ціну реалізації продукції, враховуючи рівень інфляції за прогнозами Міністерства економіки України [26]. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Прогнозована ціна реалізації виготовлених напівфабрикатів на ПРАТ «Шосткинський хлібокомбінат» за 2022-2024 рр., грн/кг

| Товар                       | Ціна, грн/кг |       |       | Абсолютний приріст (відхилення), +, -, грн.<br>2024/2022 |
|-----------------------------|--------------|-------|-------|--|
|                             | 2022         | 2023  | 2024  |  |
| Хліб пшеничний              | 16,97        | 20,54 | 22,59 | 5,62   |
| Маленький французький батон | 18,70        | 22,62 | 24,88 | 6,19   |
| Круасан без наповнювача     | 31,98        | 38,70 | 42,57 | 10,59  |

Враховуючи виробничу потужність придбаної спеціальної морозильної камери та почергове виготовлення нових напівфабрикатів варто визначити можливі обсяги реалізації продукції (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Можливі обсяги реалізації виготовлених напівфабрикатів у 2022 р.

| Товар                       | У натуральному вираженні, | У грошовому вираженні, |
|-----------------------------|---------------------------|------------------------|
|                             | кг                        | тис.грн.               |
| Напівфабрикати, серед яких: | 73000,0                   | 1544,3                 |
| хліб пшеничний              | 36500,0                   | 619,4                  |
| маленький французький батон | 18250,0                   | 341,3                  |
| круасан без наповнювача     | 18250,0                   | 583,6                  |

Таким чином, за умови безперебійного виробництва, плановий обсяг реалізації всіх напівфабрикатів підприємства становить 73 тони, або у грошовому вираженні 1544,3 тис.грн. Обсяги виробництва видів напівфабрикатів може змінюватися залежно від споживчих внодобань та

наявність попиту на певний товар. Введення у виробництво напівфабрикатів зможе покращити показники економічної ефективності підприємства, зацікавить нових споживачів в різних сферах діяльності (власників кафе, ресторанів, закладів громадського харчування) та забезпечить високий рівень конкретності за рахунок введення інновацій, яких немає у конкурентів.

Разом з тим, виробництво напівфабрикатів значно зменшиться за рахунок зменшення витрат на збут продукції приблизно вдвічі, адже такі продукти можуть зберігатися дуже довгий час і поставляти їх можна не кожного дня, а раз в тиждень, або навіть місяць.

Таким чином, вважаємо доречним купівлю спеціальної морозильної камери та введення в виробництво нового виду продукції напівфабрикатів.

Позитивно впливає на ефективність виробництва хліба і хлібобулочних виробів і раціональне використання запасів, матеріальних ресурсів і вибір оптимальних джерел їх постачання. Так, собівартість продукції на підприємствах хлібопекарської галузі України приблизно на 80% складається з вартості сировини і матеріалів, тому особливу увагу доцільно приділяти зменшенню саме цих витрат [29]. Собівартість хлібобулочних виробів на 60-70% формується за рахунок вартості на борошно, що підтверджує важливість необхідності появи обґрунтованих норм його використання. Разом із тим, доцільним буде впровадження жорсткого контролю якості всіх видів матеріалів для виробництва хлібобулочних виробів, зокрема для борошна, адже від його залежить якість кінцевого продукту та об'єм браку на виробництві.

З початку війни ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат», як і вся галузь хлібопекарства, отримало низку нових викликів та факторів, що вплинули на собівартість сировини для виробництва хлібобулочних виробів. В першу чергу, негативно вплинули затрати на постачання необхідних продуктів для виробництва хліба за рахунок таких чинників: зростання цін на паливо, замінювання шляхів транспортування, збільшення часу на дорогу через велику

кількість блоку постів, перебої з електроенергією та водостачанням, зростання оплати послуг перевізників.

До повномасштабного вторгнення підприємство закупало великий об'єм сировини, зокрема борошно, у підприємств Харківської області. На даний момент ці підприємства частково або повністю зупинили свою діяльність. Тому актуальним залишається питання поставки сировини таким чином, щоб понести якомога менші затрати та залишити рівень собівартості на допустимому рівні.

Враховуючи дані чинники, вважаємо необхідним внести корективи та переглянути договори з постачальниками, адже більш ефективно буде закупати сировину у місцевих виробників в межах Сумської області, щоб зменшити витрати на трансфер. Варто виділити низку перспективних підприємств, основним видом діяльності яких є поставка борошна, круп та пластівців зі злакових і круп'яних культур (табл.3.3).

Таблиця 3.3  
Основні потенційні постачальники борошна та відстань їх до ПРАТ «Шосткинський хлібокомбінат»

| Назва підприємства | Юридична адреса  | Відстань, км |
|--------------------|--|--------------|
| ТОВ "ГРАНОС"       | Сумська обл., Сумський р-н, селище міського типу Степанівка            | 174          |
| ТОВ "ДУБОВ'ЯНОЧКА" | Сумська обл., Кролевецький р-н, село Дубовичі                          | 57           |
| ТОВ "АВН-2008"     | Сумська обл., місто Суми   | 181          |
| ТОВ "АРГО"         | Сумська обл., Путівльський р-н, село Рудневе                           | 87           |
| ТЦ "ЗЕРНО ТОРГ"    | Сумська обл., Липоводолинський р-н, селище міського типу Липова Долина | 198          |

Таким чином, вважаємо доречним звернути увагу на таких поставників сировини, як ТОВ "ДУБОВ'ЯНОЧКА" та ТОВ "АРГО", адже вони знаходяться найближче до місцезнаходження ПРАТ «Шосткинський хлібокомбінат» (м.

Шостка). Це дозволить значно зменшити вартість сировини для виробництва хліба за рахунок скорочення витрат на її транспортування приблизно на 30-40%, таким чином собівартість продукції в результаті може зменшитися на 13%. Необхідно почати переговори, умови поставки та якість пропонованої ними продукції.

Стосовно такого інструменту підвищення економічної ефективності виробництва хліба і хлібобулочних виробів як збільшення рівня продуктивності праці в контексті діяльності ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» вважаємо за доцільне запропонувати такі методи:

- запровадження сучасних мотиваційних програм для співробітників;
- удосконалення координації виробничих процесів і методів праці;
- приведення стилю управління у відповідність до вимог сьогодення.

Стиль управління безпосередньо має вплив на розвиток працівників і їх оплату праці, успішність функціонування підприємства та його корпоративну культуру. Він має базуватися на засадах професійної компетентності та високої етики взаємовідносин між всіма рівнями співробітників [6]. Від правильності його вибору керівником залежить

розвиток діяльності підприємства та його ефективність виробництва продукції, а гнучка система стратегічного планування дозволить досягати довгострокові цілі за умов кризи та нестабільного зовнішнього середовища.

Ще одна важлива передумова зростання ефективності виробництва продукції – наявність достатнього розвитку мережі інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури. Сучасні виробничі підприємства активно співпрацюють з комерційними банками, біржами та інноваційними фондами. Виробнича інфраструктура комунікацій, інформаційних систем, транспорту та торгівлі, а також використання сучасних засобів зв'язку, програмних продуктів та комп'ютерної техніки безпосередньо впливають на результат діяльності підприємства [20].

Таким чином, підвищення економічної ефективності виробництва хліба та хлібобулочних продуктів має важливе значення як для окремого підприємства, так і для суспільства та споживача. Серед основних напрямків її комплексного підвищення варто виділити технологічне переозброєння

(заміна устаткувань та збільшення рівня автоматизації виробництва продукції), зниження матеріаломісткості та енергозатратності хлібобулочних виробів, розширення асортименту продукції з використанням нових видів матеріалів, збільшення продуктивності праці за рахунок мотивації працівників

та зміни стилю управління, впровадження новітніх технологій виробництва,

що задовільнили б економічні, соціальні та екологічні вимоги. Це дозволить не тільки підвищити економічну ефективність виробництва, а й зайняти більш стабільну позицію серед конкурентів.

Таким чином, серед напрямів підвищення показників економічної ефективності варто виділити технологічне переозброєння підприємства, активізація інноваційної діяльності, підвищення продуктивності праці та розвиток виробничої інфраструктури.

Задля покращення рівня ефективності виробництва економічно доцільним буде купівля ферментатора та спеціальної морозильної камери. Це

дозволить не тільки покращити та модернізувати технічне оснащення підприємства, а й дозволити випускати нову рентабельну продукцію напівфабрикати або «заморожений хліб».

Зменшення собівартості продукції можливе через пошук нових постачальників основної сировини для виробництва хліба, які знаходились би

ближче до досліджуваного підприємства. Таким чином можна знизити собівартість продукції приблизно на 13%, що суттєво покращить цей показник.

НУБІП України



### 3.2. Планування та прогнозування показників ефективності діяльності підприємства як напрямки її підвищення

Ситуація на ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» досить типова для багатьох хлібопекарських підприємств України в умовах даного етапу розвитку економіки: відсутність продуктивного методологічного підходу до керування стратегією розвитку на майбутнє, слідування застарілим концепціям удосконалення та зростання виробництва, відсутність або недосконалість вивчення зворотного зв'язку клієнтів та партнерів, небажання введення інновацій та удосконалення продукції.

Одним з методів підвищення показників економічної ефективності підприємства є прогнозування та планування, який починається з опрацювання та аналізу існуючих показників за попередні роки (в динаміці).

Під поняття «прогноз» розуміють ймовірне та аргументоване на підставі наявних показників судження щодо економічного стану підприємства в майбутньому, а також орієнтовні терміни досягнення потрібних результатів діяльності. Базуючись на інформації попередніх років можна скласти достатньо базовий і відносно точний прогноз. Виробництво та реалізація хлібопекарських виробів характеризується високим рівнем регулярних продажів, а отже, можна спрогнозувати показники на базі зривок постійних клієнтів купівлі певного виду товару в певному обсязі. При цьому варто звернути увагу на рівень конкуренції серед інших підприємств.

Розрахунок передбачуваних обсягів продажу є дуже складним процесом і його точність не може бути стовідсотковою, але від визначення такого прогнозу на майбутнє залежить і прогнозований прибуток чи збиток підприємства.

Забезпечення конкурентоспроможності, росту показників економічної ефективності та прибутку ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» вимагає багатогранного підходу, при цьому застосовуючи системну теорію наукового управління. Високий рівень сучасного стану інформаційного забезпечення надає низку можливостей для примінення економіко-математичних моделей,

які не тільки встановлюють взаємозв'язки між ознакою результативності та основними факторами, а й створюють прогноз значень важливих показників.

Побудова економіко-математичної моделі показників діяльності ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» забезпечує створення прогнозування, з урахуванням впливу як зовнішніх, так і внутрішніх показників.

Серед методів прогнозування варто виділити аналіз часових рядів, який вважається традиційним. Але наявність багатьох кризових моментів в різні періоди функціонування підприємства негативно вплинуло на динаміку змін показників, що вимагає застосування саме «скороченої» статистики для прогнозування. Суть такого методу полягає у використанні показників економічної ефективності в динаміці.

Серед чинників, що підтверджують доцільність даного методу варто виділити простий алгоритм обчислення та відсутність складних розрахунків з використанням відносно невеликого об'єму вихідних даних. Найбільш популярним вважається прогнозування на основі показників середнього приросту та середнього темпу зростання (табл. 3.4).

Таблиця 3.4.

Прогнозування на основі показників динаміки часового ряду на ПрАТ

«Шосткинський хлібокомбінат»

| Показник                                       | Значення показника |         |         | Середній темп росту | Середній приріст | Прогноз на 2022      |                   |
|--|--------------------|---------|---------|---------------------|------------------|----------------------|-------------------|
|  | 2019               | 2020    | 2021    |                     |                  | За сер. темпом росту | За сер. приростом |
| Обсяг виробництва продукції, тис. грн.         | 34182,2            | 33121,0 | 31833,7 | 1,3                 | 8825,8           | 65671,6              | 60659,5           |
| Собівартість реалізованої продукції, тис. грн. | 32321,0            | 38441,9 | 43592,3 | 1,2                 | 5635,7           | 50640,2              | 49228,0           |
| Чистий прибуток (збиток), тис. грн.            | 2605,0             | 2577,1  | 3714,4  | 1,2                 | 369,8            | 4514,1               | 4084,2            |

|  |        |        |        |     |       |        |        |
|--|--------|--------|--------|-----|-------|--------|--------|
| Рівень рентабельності, %                                   | 8,1    | 6,7    | 8,5    | 1,1 | 0,2   | 9,0    | 8,7    |
| Прибуток з розрахунку на 1 тону, грн                       | 1167,8 | 1279,3 | 1268,2 | 1,0 | 33,4  | 1323,2 | 1301,6 |
| Чистий прибуток на 1 гривню матеріальних витрат, грн./грн. | 0,1    | 0,1    | 0,1    | 1,0 | 0,0   | 0,1    | 0,1    |
| Обсяг виробленої продукції на 1 люд.-год., кг              | 79,9   | 35,9   | 30,0   | 0,6 | -16,7 | 19,2   | 13,3   |

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

На основі вищепроведених розрахунків можна зробити висновок щодо

прогнозування діяльності ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат»:

➤ обсяг виробництва продукції підприємством прогнозовано зросте у 2022 році приблизно 20-30%, але варто не забувати про зовнішні фактори, що можуть негативно вплинути на даний показник. Варто звернути увагу на обсяг виготовленої продукції на 1 люд.-год, адже цей показник має негативну тенденцію і у 2022 році прогнозовано зменшиться;

➤ собівартість реалізованої продукції, яка має сталу тенденцію до збільшення, у 2022 році таж збільниться приблизно на 1,16% і буде становити від 49227 до 50640 тис.грн., що ще раз підтверджує необхідність впровадження заходів задля її зменшення

➤ прогнозований чистий прибуток у 2022 році має збільшитись приблизно на 22%, що є позитивною динамікою, але при цьому прибуток на 1 грн. матеріальних витрат та прибуток в розрахунку на 1 тону виготовленої продукції зазнає незначних змін і залишиться на рівні, близького до попереднього року

➤ особливу увагу варто звернути на показник рівня рентабельності – у 2022 році він за прогнозом буде становити 8,7-9%. Відстежується позитивна

динаміка його зростання, але при цьому виробництво продукції на підприємстві все одно залишається низькорентабельним.

На визначення асортименту продукції для виробництва та реалізації напряму впливає попит серед споживачів. На базі даних щодо виробництва певного виду продукції можна зробити висновки про перспективи реалізації та необхідності виробництва. На ПрАТ «Шосткинський хлібкомбінат» основними видами продукції є хліб пшеничний, булочки вишні, а також хліб пшенично-житний та здобні вироби (рис. 3.5).

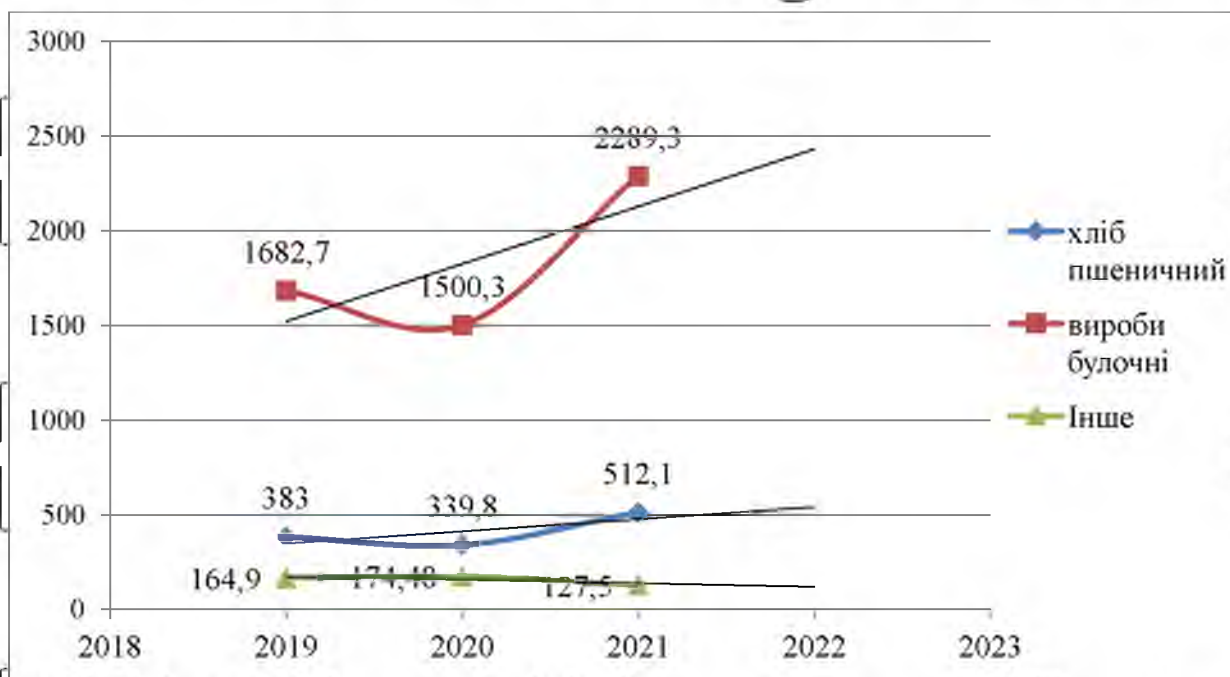


Рис. Прогноз динаміки виробництва продукції по видам на ПрАТ «Шосткинський хлібкомбінат», тонни

Джерело: складено та розраховано автором на основі бухгалтерської звітності підприємства

Характеризуючи показники обсягів виробництва всіх продуктів на підприємстві, можна зробити висновок, що вироби булочки мають місце провідного продукту, що виготовляється. Прогнозуємо, що в 2022-2023 роках його виробництво збільшиться у зв'язку зі зростанням попиту на них серед населення та доступною ціною. Тож варто модернізувати виробничі фонди для виробництва булочних виробів, змінити технологію для зменшення собівартості з метою отримання в майбутньому більшого прибутку від їх

продажу. Перспективним є і виробництво хліба пшеничного, адже згідно прогнозу його обсяги будуть поступово зростати.

Що стосується хліба пшенично-житнього, життєво-пшеничного та виробів здобних – тенденція щодо зменшення обсягів виробництва спостерігається не тільки у досліджуваних періодах, а й у майбутніх роках.

Зважаючи на вподобання споживачів, варто прийняти рішення щодо можливого зняття даного виду продукції з виробництва та переходу на більш інноваційні продукти – «напівфабрикати», «заморожений хліб», хліб на заквасці тощо.

Для проведення планування показників економічної ефективності варто звернути увагу не тільки на внутрішні, а на зовнішні показники та загальні перспективи розвитку хлібопекарської галузі в Україні.

Собівартість продукції залежить не тільки від раціонального використання всіх її складових, а й від стану ринку зернових культур, енергетичної галузі країни та загального стану трудових ресурсів. Вплив інфляції на валютному ринку знецінює національну валюту, що негативно впливає на ціноутворення продукції. Важливим аспектом є і державне регулювання хлібопекарської галузі.

На успішність виробничо-господарської діяльності хлібокомбінатів також поступово збільшують вплив міні-пекарні, які розширюють діяльність і знаходяться в житлових районах міст, та розвиток власного виробництва деяких торгових точок. Разом з економічним спадом, зростає популярність виробництва хліба потенційними споживачами в домашніх умовах.

Не менш важливою зміною на ринку хліба є зменшення частки хліба в раціоні споживача через поширення ідеї здорового способу життя та перехід на інші продукти – цільозернові хлібці, лаваші, коржи тощо.

В умовах воєнного стану через регулярні відключення електроенергії на хлібокомбінатах і неможливість ритмічної роботи можливий спад виробництва в майбутньому. Це пов'язано з особливістю процесу виробництва хліба – процес має бути безперервним: готове тісто не чекає

залишатися в печах і чекати, коли відбудеться відновлення електропостачання. Через це підприємства вимушені запускати додаткові генератори, використання та обслуговування яких збільшує собівартість продукції.

Таким чином, на основі проведеного аналізу прогнозування діяльності

ПрАТ «Шосткинський хлібокомбінат» можна зробити наступні висновки:

1. Прогнозування та планування є важливим аспектом для забезпечення роботи підприємства у вірному напрямі з метою покращення в майбутньому його показників економічної ефективності виробництва продукції, а також збільшення отриманої вигоди – прибутку.

2. Згідно прогнозу на 2022 рік, підприємство на 20-30% зможе збільшити обсяг виробництва власної продукції, але варто звернути увагу на раціональне використання трудових ресурсів та наявних засобів виробництва з метою покращення обсягів виробленої продукції на 1 люд.-год, адже це показник продовжує зменшуватися.

3. Прогнозується продовження зростання собівартості продукції приблизно на 16%, а отже необхідно вжити заходів для її можливого зменшення;

4. Підприємство залишається прибутковим і конкурентоспроможним, про що свідчить прогноз на зростання чистого прибутку, а рівень рентабельності продукції буде зростати.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Reuters: Breaking International News & View URL: <https://www.reuters.com/world/food-prices-hit-record-high-february-un-agency-says-2022-03-04/> (дата звернення 12.07.2022 р.)
2. Боярко І. М. Стратегічне фінансове управління підприємством : монографія / [І. М. Боярко та ін.] — Суми : Університетська книга, 2014. — 175 с.
3. Братанич Б. В., Полсцова Т. В. Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів // Економіка промисловості. — 2010. — №4. — с. 153-155.
4. Бубела А. В. Дослідження систем управління матеріальними запасами. Вісник Національного транспортного університету. 2013. № 26. Ч. 2. С. 68–72
5. Герасимів З.М. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств регіону. Ефективна економіка. 2014. № 11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek\\_2014\\_11\\_96](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_96). (дата звернення: 10.06.2022).
6. Діброва Т.Г. Рекламний менеджмент: теорія і практика: підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. 300 с.
7. ДСТУ 2120-93 Хлібопекарське виробництво. Терміни та визначення. URL: <http://www.iso.org/iso/standards/catalogue/basics/2120-93.html> (дата звернення 01.07.2022 р.)
8. Дубовська О. В. Теоретичні засади заробітної плати як соціально-економічної категорії та її специфіка у галузі освіти URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.1/110.pdf> (дата звернення 03.09.2022 р.)
9. Економіка сільського господарства: Навч. Посібник / Збарський В.К., Мацібора В.І., Чалій А.А., та ін.; за ред. В.К. Збарського і В.І. Мацібори. — К.: ТОВ «Агар Медіа Груп», 2013. — 314с.
10. Економічна ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в аграрних формуваннях: монографія / П. С. Березівський, Г. В. Брик. — Л.: Ліга-Прес, 2013. 233 с.
11. Економічний аналіз: навчальний посібник / Б. С. Грабовецький. — Вінниця : ВНТУ, 2013. — 85 с.
12. Ефективність управління персоналом підприємств: діагностика та механізм забезпечення Л.С. Довгань, Г.А. Мохонько, Г.О. Дудукало. 2015. 231с.
13. Єлец О.П. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. Економіка і менеджмент 2016: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку // Зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ, 2016. С. 92-94.
14. Загородній А.Г., Вознюк С.Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2013. 1072 с.

15. Зловцов О.Х., Касьянов Л.І., Мацибора В.Й. "Економіка сільського господарства": Підручник - К.: Видавництво УСГА 2013 - 320с.

16. Іоргачова К. Г., Лебеденко Т. Є. Хлібобулочні вироби оздоровчого призначення з використанням фітодобавок. Київ: Прес, 2015. 464 с.

17. Калієва О.М., Разумова М.С., Дергунова М.І., Говорова М.С. Поняття економічної ефективності комерційної діяльності. Інноваційна економіка: матеріали Міжнар. науч. конф. (Казань, жовтень 2014 р.) Казань: Бук, 2014. С. 99–103.

18. Кіхая Ю.В. Інституційні засади формування ефективного конкурентного середовища підприємств хлібопекарської галузі // Вісник економічно-економічних досліджень. – 2013. – Випуск – 3 (30) Ч. 2. С. 39-43.

19. Костецька Н. І. Ринок хліба і хлібобулочних виробів України: стан і перспективи розвитку. Галицький економічний вісник. Т. ТНТУ, 2015. С. 28-31.

20. Кравченко О.А. Забезпечення результативності і ефективності виробничої діяльності підприємства. Економіка: реалії часу. 2013. №3. С. 29-35.

21. Лапа А. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. № 4. 2013. С. 289—297.

22. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління. Фінанси України. 2013. № 6. С. 24–32.

23. Мелега К.П. Сучасні технології здоров'язбереження. навчальний посібн. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 200 с.

24. Мельник Л. Концептуальна модель управління інноваціями: орієнтація на ринок /Л. Мельник, Л. Милота, О. Погайдак // Вісник ЖДТУ. – 2015. – №2 (72). – С. 139-144.

25. Мудрак Р.П. Поведінка споживача як чинник продовольчої безпеки домогосподарства / Р.П. Мудрак // Економічний часопис – XXI. – 2014. – No 3–4(1). – С. 27–30.

26. Офіційний сайт Міністерства економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2022)

27. Охрименко І.В. Стаття на тему: «Планово-економічна робота як провідний елемент інформаційної системи підприємства». URL: [http://econf.at.ua/publ/konferencija\\_2015\\_05\\_7\\_8/sekcija\\_5\\_ekonomichni\\_nauki/planovo\\_ekonomichna\\_robita\\_jak\\_providnij\\_element\\_informacijnij\\_sistemi\\_pidpriemstva/24\\_1-0-436](http://econf.at.ua/publ/konferencija_2015_05_7_8/sekcija_5_ekonomichni_nauki/planovo_ekonomichna_robita_jak_providnij_element_informacijnij_sistemi_pidpriemstva/24_1-0-436) (дата звернення 03.09.2022 р.)

28. Пасока Д.В., Гринько Т.В. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства. URL:



[http://confcontact.com/2014\\_04\\_25\\_ekonomika\\_i\\_menedgment/tom4/48\\_Paseka.htm](http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm) (дата звернення 07.07.2022 р.)

29. Шахомська О.В. Сучасний стан і перспективи розвитку борошняних кондитерських виробів в Україні. Сучасні тенденції виробництва борошняних кондитерських виробів. Матеріали міжвузівської студентської науково-практичної конференції. Вінниця: ВТЕК КНТЕУ, ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2019. С. 16-18.

30. Приймак Н.С. Методологія оцінки ефективності амортизаційної політики підприємства // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ – 2011. – №2. – С. 48-52

31. Про затвердження Методичних рекомендацій для лікарів загальної практики – сімейної медицини з приводу консультування пацієнтів щодо основних засад здорового харчування URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/129815> (дата звернення 10.07.2022 р.)

32. Річний звіт за 2019 рік URL: <http://shostka-hlib.pat.ua/emittents/reports/year/2019> (дата звернення 17.09.2022 р.)

33. Річний звіт за 2020 рік URL: <http://shostka-hlib.pat.ua/emittents/reports/year/2020> (дата звернення 17.09.2022 р.)

34. Романова Т.В., Даровський Є.О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах Ефективна економіка. 2015. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3976>. (дата звернення: 15.09.2022)

35. Ставицький О. В. Державне управління підприємствами хлібопекарської галузі України та напрями підвищення ефективності їх діяльності. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua> (дата звернення: 19.09.2022 )

36. Технологічні розрахунки у хлібопекарському виробництві (задачник): навчально-методичний посібник/ За ред. чл.-кор. В.І.Дробот. – К.:Кондор, 2010. – 440с.

37. Технологічні розрахунки у хлібопекарському виробництві (задачник): навчально-методичний посібник/ За ред. чл.-кор. В.І.Дробот. – К.:Кондор, 2014. – 440с.

38. Тихенко Р.В. Еколого-економічна ефективність землеустрою в умовах трансформації земельних відносин в Україні: монографія. Київ: Амва-прінт, 2013. – 208 с.

39. Тонкогубов О.В., Кононенко Г.С. Харчова промисловість як одна з провідних структуроформуючих галузей народного господарства України. URL: [www.rusnauka.com/9\\_DN\\_2016/Economics/61484.doc.htm](http://www.rusnauka.com/9_DN_2016/Economics/61484.doc.htm) (дата звернення 06.07.2022 р.)

40. Фурс О. С. Поняття «ефективності» як економічної категорії. XIX Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених

«Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління». Секція 2 «Економіка підприємства». К: 2021. С. 78-79.

41. Штойко С. Придбання ферментаційної машини – конкурентна перевага пекарні (2021). URL: <https://pk.harchovyk.com/prydbannya-fermentacziynoyi-mashyny-konkurentna-perevaga-pekarni/>

42. Щекович О.С. Методологічні підходи до оцінки та прогнозування економічної безпеки суб'єктів господарювання на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях // О.С.Щекович, М.Г.Афанасьєва // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопіль : «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С. 184-193

43. Ярошевич Т.С., Ярошевич О.М. Сучасні тенденції у формуванні якості хлібобулочних виробів. Товарознавчий вісник. 2013. № 6. С. 258–262.

44. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: Монографія / І.Б. Яців. - Львів: Український бестселер, 2013. - 427с.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України